

Wellbeing Economy Fremtidens økonomi i Danmark?

Om definition, fundament og muligheder med en
trivselsøkonomi i Danmark

Wellbeing Economy Netværket – februar 2024

Indholdsfortegnelse

1. Et kort forord / Katja Iversen og Lars Münter	3
2. Trivselsøkonomi – en kort historie om næsten alt	5
3. Et nyt økonomisk system til det 21. århundredes store udfordringer / Mads Falkenfleth, Michael Birkjær og Arvid Aagaard	8
4. Indikatorer er afgørende / Mickael Bech og Niels Ploug	14
5. Hvad er trivsel? / Anna Paldam Folker, Niels Sandø og Vibeke Koushede	20
6. Køn og Diversitet / Heidi R. Andersen og Kasper Jelsbech	29
7. Trivselsøkonomi og klima / Kristoffer Hvidsteen.....	35
8. Boligsociale indsatser / Bent Madsen, Kristine Vilisjeva og Rikke Lønne	40
9. Internationale indsigter	
WEAll for Scottish Government: Lessons from around the world	45
Nordisk Ministerråd: Towards a Nordic Wellbeing Economy	47
OECD: Well-being as a compass for policy	50
WHO Europe: Health in the Wellbeing Economy.....	56
10. Danske initiativer	
Open Social Value Bank	60
Trivselsbanken	61
Flere initiativer i Danmark, tak.....	63
Referencer	65

1. Et kort forord

Suk. Arj. Nej. Hvorfor skal vi nu også læse og høre mere om økonomi og målemetoder? Det er jo bare koldt, kedeligt, tørt, profit optimering og for de få? Vi vil meget hellere tale om sundhed, om klima, og om hvordan vi generelt gør verden til et sundere og bedre sted - for de mange.

Den reaktion møder vi ofte, når det kommer til diskussioner om økonomi, budgetter og investeringer. Sagen er da også, at megen økonomisk debat netop har handlet om teknik og termer, og om profit og vækst, og ikke så meget om mennesker. Men økonomi er magt, og økonomisk magt og indflydelse kan bruges positivt til at skabe forandring. Hvis vi vil.

Netop vision og vilje til at bruge økonomien anderledes og positivt er kernen i denne publikation: At se nærmere på mulighederne for at ændre økonomien til at fokusere på trivsel fremfor kortsigtet profit, at bruge investeringer på sundhed og trivsel, og på nye og bedre måder, så vi opnår mere med økonomien end vækst for vækstens skyld.

Vi bygger dette på den overordnede ide, at det centrale i økonomien skal være trivsel for både mennesker og planeten - og på tre centrale erkendelser:

1. Folk vil leve – ikke bare overleve
2. Trivsel bliver det nye BNP
3. Forandring skabes uden for komfortzonen

Trivselsøkonomi – hvordan vi bruger økonomien til noget positivt for både mennesker og planeten

Folk vil leve

Det økonomiske system som vi kender det, er en af de stærkeste underlæggende grunde til, at vi i dag står med en klimakrise, konflikter og stigende ulighed. Det har en række institutioner og organisationer, som WHO, OECD, EU og World Economic Forum, og en række europæiske lande heldigvis erkendt, og de er begyndt at diskutere en mere moderne måde at bruge økonomi på til at fremme netop trivsel, den såkaldte "wellbeing economy".

Begrebet Wellbeing Economy er ikke mindst blevet gjort alment kendt af Wellbeing Economy Alliance (WEAll), der favner både regeringer, vidensinstitutioner, aktivister og almindelige borgere, der gerne vil arbejde for denne dagsorden.

Trivsel som nyt BNP

Denne debatbog giver en introduktion til, hvad wellbeing economy og trivselsøkonomi er, hvordan det kan bruges – og allerede bliver brugt i en del lande – og hvorfor det er vigtigt at bruge det mere. Vi mener, at trivselsøkonomi allerede nu er på vej til at blive en ny international ramme for vores økonomi som vi har ventet på længe og i høj grad har brug for. Jo før vi kommer i gang med det konkrete arbejde i Danmark, jo før får vi både for egen og andre skyld øget trivsel.

Forandring kan være svær

Et vigtigt værktøj i mange diskussioner om wellbeing economy er "the cost of in-action" – altså hvilken omkostning man kan forvente, hvis man IKKE gør noget. Her i denne debatbog kan dette opleves som hård kost og hård læsning, om dramatiske konsekvenser for mennesker, dyr, klima, klode og samfund.

Men desværre er "the cost of in-action" i forhold til trivselsøkonomi allerede enorm og vokser dag for dag – men samtidig er der flere og flere rundt om i verden, der ser trivselsøkonomien som et 'must' og et reelt alternativt. Jo før vi får drejet i roret i det økonomiske rør i den rigtige retning, jo bedre vil vi kunne styre uden om de mange isbjerge, der allerede nu venter forude. Det håber vi, at mange flere vil finde inspiration til – og vil være med til.

Katja Iversen, Executive Adviser, Author and Advocate for a wellbeing economy
og Lars Münter, Komiteen for Sundhedsoplysning

2. Trivselsøkonomi – en kort historie om næsten alt

En kort introduktion til begrebet trivsels-økonomi og dets udvikling, inspireret af den amerikanske videnskabsforfatter Bill Bryson – i dette afsnit kan man læse om Hvorfra, Hvorhen og Hvorfor man ikke kan bare fortsætte som før?

Hvad er det?

Trivselsøkonomi er en økonomisk model, der fokuserer på menneskers trivsel og velfærd som et centralt mål for økonomisk udvikling. Modellen sigter på at maksimere befolkningens trivsel og livskvalitet på en bæredygtig måde, fremfor kun at fokusere på økonomisk vækst og BNP (bruttonationalprodukt).

Trivselsøkonomi omfatter også en bredere definition af økonomisk succes, hvor der tages hensyn til miljømæssige og samfundsmæssige faktorer såsom bæredygtighed, social lighed og menneskerettigheder. På denne måde er trivselsøkonomi en mere holistisk og langsigtet tilgang til økonomisk udvikling, der tager hensyn til både mennesker og planeten.

Der er kort beskrevet en række store fordele og nødvendigheder ved at anvende trivselsøkonomi på et nationalt plan:

- ▶ **Øget trivsel og livskvalitet**
Trivselsøkonomi har som mål at forbedre befolkningens trivsel og livskvalitet ved at fokusere på faktorer som sundhed, uddannelse, social lighed og arbejdslivets kvalitet. Dette kan føre til en mere tilfreds og lykkelig befolkning, som også kan have positive effekter på samfundet som helhed.
- ▶ **Bæredygtig økonomisk udvikling**
Trivselsøkonomi tager hensyn til miljømæssige faktorer og bæredygtighed som en del af den økonomiske udvikling. Dette kan føre til mere bæredygtige produktionsmetoder og forbrugsmønstre, som kan hjælpe med at bevare naturressourcer og miljøet på lang sigt.
- ▶ **Social lighed**
Trivselsøkonomi har også fokus på at fremme social lighed og reducere uligheder i samfundet. Dette kan føre til et mere retfærdigt samfund, hvor alle har mulighed for at trives og udnytte deres potentiale.
- ▶ **Øget innovation**
Trivselsøkonomi kan også bidrage til øget innovation ved at skabe et mere kreativt og produktivt arbejdsmiljø, hvor alle har mulighed for at bidrage med deres ideer og kreativitet.
- ▶ **Bedre politiske beslutninger**
Ved at tage hensyn til trivsel og livskvalitet som en central målestok for økonomisk succes, kan trivselsøkonomi også bidrage til bedre politiske beslutninger, som er mere i tråd med befolkningens behov og ønsker. Dette kan føre til en mere effektiv politisk proces, som mere målrettet kan arbejde for befolkningens trivsel.

“ Trivselsøkonomi er derfor et alternativ, der fokuserer på at skabe et mere bæredygtigt, retfærdigt og trivselsorienteret samfund.”

Hvorfra kommer begrebet?

Begrebet trivselsøkonomi har udviklet sig i løbet af de sidste par årtier og har rødder i forskellige bevægelser, såsom økologisk økonomi, social retfærdighed og alternativ økonomi.

Oprindelsen af velfærdsøkonomien kan spores tilbage til 1970'erne med fremkomsten af alternative økonomiske paradigmer som f.eks. steady-state-økonomi og økologisk økonomi. Disse paradigmer satte spørgsmålstegn ved den traditionelle opfattelse, at økonomisk vækst og materielt forbrug er nødvendige for menneskers velfærd, og foreslog alternative tilgange, der prioriterer bæredygtighed og social retfærdighed.

I 1990'erne fik begrebet trivselsøkonomi mere vind i sejlene med offentliggørelsen af FN's udviklingsprogramms rapport om menneskelig udvikling (Human Development Report). Rapporten introducerede begrebet menneskelig udvikling, som understregede vigtigheden af at udvide menneskers valgmuligheder og muligheder ud over blot økonomisk vækst. Dette førte til udviklingen af indekset for menneskelig udvikling, som måler et lands udvikling på grundlag af faktorer som uddannelse, sundhed og indkomst.

På det seneste har bevægelsen for en trivselsøkonomi vundet indpas i takt med, at udfordringerne klimaforandringer, biodiversitet og ulighed er vokset. I 2018 etablerede Skotlands regering et partnerskab Wellbeing Economy Governments (WEGo) sammen med Island og New Zealand, hvor de forpligtede sig til at samarbejde om at fremme velfærd og bæredygtig økonomisk vækst. Dette er blevet fulgt op af etableringen af andre initiativer og organisationer inden for trivselsøkonomi rundt om i verden, såsom Wellbeing Economy Alliance og Doughnut Economics Action Lab.

Overordnet set har konceptet og bevægelsen for trivselsøkonomi udviklet sig fra en teoretisk kritik af traditionelle økonomiske modeller til en mere omfattende, men praktisk vision for en bæredygtig og retfærdig fremtid.

Skal befolkningen så måles og kontrolleres meget mere? Nej, faktisk ikke. Men man kan ikke lægge strategi for verden, et land eller en befolkning med lukkede øjne eller på sansninger alene. Der er derfor klart brug for viden, data og analyse. I vores moderne samfund er der dog som regel ikke behov for mere dataindsamling – men snarere bare om anvendelse på nye måder. Det vil man også kunne læse mere om i modulet om indikatorer og måling på side 14.

But if it ain't broken?

En grundlæggende erkendelse for at få borgere, professionelle, politikere og mange flere til at forholde sig til trivselsøkonomi er, at det er på høje tid at få et nyt system, der passer til fremtiden og ikke til økonomien i fortiden. Der er nemlig en lang række problemer med den traditionelle vækstorienteret økonomi:

- ▶ **Miljøbelastning**
En økonomi, der er baseret på konstant vækst, fører til øget ressourceforbrug og miljøbelastning. Dette kan have alvorlige konsekvenser for klimaet og den globale bæredygtighed, da øget produktion og forbrug fører til øget udledning af drivhusgasser, overforbrug af naturressourcer og øget affaldsproduktion.
- ▶ **Øget ulighed**
En vækstorienteret økonomi fører ofte til øget ulighed mellem de rigeste og fattigste i samfundet. Dette skyldes ofte, at økonomisk vækst ikke fordeler sig jævnt i samfundet, og at de rigeste tager en større del af økonomisk vækst end de fattigste.
- ▶ **Sociale problemer**
En vækstorienteret økonomi kan også føre til en række sociale problemer, såsom stress, burnout og arbejdsløshed. Dette skyldes ofte, at økonomisk vækst ikke nødvendigvis fører til øget trivsel eller lykke, og at folk kan føle sig pressede til at arbejde mere og mere for at følge med.
- ▶ **Fokus på kvantitet frem for kvalitet**
En vækstorienteret økonomi fokuserer ofte på kvantitet frem for kvalitet. Dette betyder, at produktionen og forbruget øges, men at kvaliteten af varerne og tjenesterne kan lide under dette.
- ▶ **Manglende fokus på langsigtet bæredygtighed**
En vækstorienteret økonomi kan også mangle fokus på langsigtet bæredygtighed. Dette betyder, at samfundet kan skabe en stor økonomisk vækst på kort sigt, men på bekostning af fremtidige generationer, da ressourcerne ikke vil være tilgængelige på lang sigt.

Alt i alt har en traditionel vækstorienteret økonomi alvorlige konsekvenser for miljøet, den sociale lighed og den langsigtede bæredygtighed. Trivselsøkonomi kan derfor være et alternativ, der fokuserer på at skabe et mere bæredygtigt, retfærdigt og trivselsorienteret samfund.

Definitioner

3. Et nyt økonomisk system til det 21. århundredes store udfordringer

Af Mads Falkenfleth Direktør, Michael Birkjær, Analysechef og Arvid Aagaard, Vice-direktør, WELA

Et nyt økonomisk system til det 21. århundredes store udfordringer

Danmark og de andre nordiske lande har en høj velstand, og nærmest uden undtagelse vokser bruttonationalproduktet (BNP) år for år. På trods af økonomisk vækst, står vi dog overfor en række ubekvemme sociale og naturmæssige kendsgerninger: Den økonomiske ulighed vokser, den mentale sundhed daler og flere føler sig stressede eller udenfor for fællesskabet.¹

Samtidig mærker vi ændringer i klimaet: 2023 var det vådeste år nogensinde i Danmark² og det varmeste i mindst 125.000 år på planeten.³ Vi oplever at vores have forsvares, at biodiversiteten fortsat er i tilbagegang, og at mere og mere mikroplastik udbredes i mennesker og natur overalt.

Disse problemstillinger er i dag velkendte, velbelyste og bredt anerkendte, men løsningsforslagene er ofte begrænsede til det eksisterende økonomiske systems rammer, ofte med en underforstået forudsætning om fortsat materiel vækst kombineret med en grad af optimisme om hvor meget og hvor hurtigt ny teknologi kan opfindes, designes og opskaleres. Dette vækker et fundamentalt spørgsmål: Er vores nuværende økonomiske system tidssvarende i mødet med disse udfordringer, eller er det tid til at gentænke selve systemet? Dette spørgsmål bliver endnu mere presserende, når vi betragter krisernes omfang og akutte karakter, og især når vi tager hensyn til fremtidens generationers muligheder for at få fundamentale behov opfyldt.

Definition og kernebegreber

Trivselsøkonomi (eller "Wellbeing Economy") er opstået som en vision for et nyt økonomisk system, der er indrettet efter at kunne svare på ovenstående udfordringer. I stedet for at fremme inkrementelle løsninger, justeringer og symptombehandlinger, adresserer trivselsøkonomien problemerne ved deres rod. Det er et økonomisk system med en stærk privat sektor, en stærk stat, og et stærk civilsamfund, men hvor der arbejdes ud fra helt andre økonomiske mål, principper og incitamentstrukturer.

Trivselsøkonomi er i dag en dagsorden, som fremmes af organisationer verden over⁴ og adopteres af flere og flere regeringer, som vi i Danmark ofte sammenligner os med.⁵

Definition på trivselsøkonomi; - Et økonomisk system, der opfylder de fundamentale behov og sikrer de fundamentale rettigheder for nulevende og fremtidige generationer indenfor de planetære grænser.

¹ Se fx Danskernes sundhed.dk for data på stigende forekomst af dårlig mental sundhed og ensomhed

² <https://www.dmi.dk/nyheder/2023-et-vildt-vejsaar-med-flere-rekorder-isaer-i-den-vaad>

³ <https://www.climatecentral.org/climate-matters/earths-hottest-12-month-streak-2023>

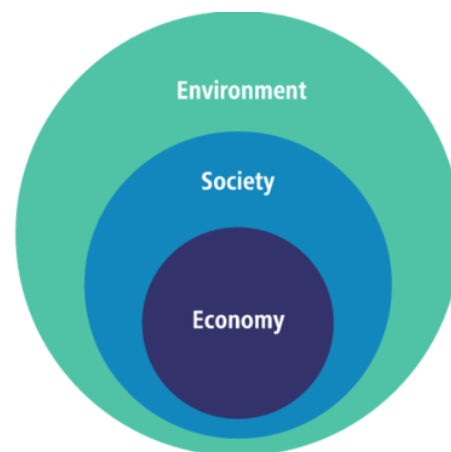
⁴ Eksempler: World Health Organisation: <https://www.who.int/europe/news/item/08-07-2022-who-launches-a-new-initiative-to-place-well-being-at-the-heart-of-economic-recovery>, EU Wellbeing Economy Coalition: <https://ieep.eu/eu-wellbeing-economy-coalition/>, og Wellbeing Economy Alliance: <https://weall.org/>

⁵ I dag arbejder seks regeringer officielt på at transformere deres økonomiske systemer i retning af trivselsøkonomi: New Zealand, Wales, Skotland, Island, Finland og Canada. Disse seks regeringer udgør tilsammen "Wellbeing Economy Governments (WEGO)". Læs mere: <https://weall.org/wego>

Nedenfor præsenterer vi en række kernebegreber for trivselsøkonomi:

Indlejring: Et kernebegreb i trivselsøkonomien er "indlejring", som anerkender, at økonomien er en indlejret del af samfundet, der i sig selv er en indlejret del af biosfæren. Dette perspektiv står i kontrast til den mere konventionelle tilgang, med en tredobbelt bundlinje, der adskiller økonomiske, sociale og miljømæssige hensyn. I trivselsøkonomien anerkendes det, at økonomien ikke kan fungere uafhængigt af de sociale og miljømæssige systemer, som den er en del af. Dette giver anledning til en mere holistisk forståelse af økonomisk udvikling, hvor naturen betragtes som livsbærende for især fremtidigt liv, og ikke altid kan substitueres med menneskeskabte produkter.⁶

Gode liv i dag og i fremtiden: Mens "planetære grænser" er defineret ud fra naturvidenskabelige kriterier, er der mange forskellige opfattelser af, hvad "gode liv" indebærer, og hvordan det skal måles. I en trivselsøkonomi er det imidlertid afgørende at fastlægge kvantificerbare mål for "gode liv", som respekterer et retfærdigt forbrug af materielle ressourcer – både mellem nulevende mennesker, men også mellem nulevende mennesker og fremtidige generationer. Dette forudsætter en klar sondring mellem de fundamentale menneskelige behov, som kan mættes og tilfredsstilles retfærdigt, og yderligere menneskelige præferencer (særligt forbrugspræferencer), som potentielt er umættelige, og kan true de planetære grænsers integritet samt kompromittere fremtidige generationers evne til at opfylde fundamentale behov (Gough, 2015).⁷

Ud fra disse hensyn er det således ikke ubetydeligt, hvordan man operationaliserer og måler "gode liv" eller "trivsel" i en trivselsøkonomi. Det behandles yderligere til sidst i dette kapitel.

De 4 F'er

Det globale netværk, Wellbeing Economy Alliance (WEAll) har identificeret fire hjørnebjørker, som startpunkterne for at lægge det samlede puslespil der skal udgøre en trivselsøkonomi.⁸ Puslespillet kan variere mellem lande og kulturer, og bør lægges så demokratisk som muligt. Vi kalder på dansk hjørnebjørkerne for "De 4 F'er":

⁶ I konventionel økonomisk tænkning anses udvikling for "bæredygtig" så længe nedbrydning af naturkapital (råstoffer og naturområder) blot kompenseres med menneskabt kapital (maskiner og fabrikker). I trivselsøkonomien anerkendes denne præmis ikke.

⁷ Gough, I. (2015). Climate change and sustainable welfare: the centrality of human needs. Cambridge Journal of Economics, 39, 1191–1214. doi:10.1093/cje/bev039

⁸ Trebeck, K. (2022) The four P's of economic system change. Victoria: Dumbo Feather: www.dumbofeather.com/articles/the-fourps-of-economic-system-change

- ▶ 1. Formål:
En trivselsøkonomi har som sit hovedformål at fremme menneskers trivsel og velfærd. Dette indebærer en fundamental ændring i, hvordan vi måler og vurderer økonomisk "succes". Det handler ikke længere kun om økonomisk vækst, men også om social retfærdighed, trivsel og miljøbeskyttelse. Det indebærer at prioritere mål og indikatorer, der går ud over BNP og omfatter elementer som livskvalitet, lighed og økosystemernes sundhed.
- ▶ 2. Forebyggelse:
I stedet for at reagere på problemer efter deres opståen, fokuserer en trivselsøkonomi på at forebygge dem. Dette indebærer proaktivt at identificere og tackle de underliggende årsager til ulighed, miljødegradering og sociale problemer, før de manifesterer sig som store og svært-håndterbare samfundsproblemer. Det handler om at stille spørgsmålet "Hvorfor?" gentagne gange for at afdække de rodårsager, der ligger til grund for samfundsproblemer, og derefter træffe foranstaltninger for at afhjælpe dem.
- ▶ 3. Før-fordeling:
I stedet for at dvæle ved efter-fordelingspolitikker som velfærdsydelse og skatter, sigter en trivselsøkonomi på at fordele ressourcer og magt mere lige fra begyndelsen. Dette kan omfatte forbedrede lønninger, arbejdsvilkår og adgang til uddannelse. Målet er at skabe en mere retfærdig fordeling af goder og muligheder fra starten af økonomiske processer, hvilket mindsker behovet for senere at korrigere for ulighed og uretfærdighed.
- ▶ 4. Folkestyring:
I en trivselsøkonomi er det afgørende, at beslutninger om økonomisk politik og praksis involverer og afspejler befolkningens ønsker og behov. Dette princip vægter demokratiske processer og inddragelse af borgerne i beslutningstagningen. Det inkluderer initiativer som deltagende budgetlægning, hvor offentlige midler anvendes i overensstemmelse med, hvad lokale mennesker beslutter, de skal bruges til. Det kan også omfatte borgersamlinger, hvor grupper af mennesker repræsenterative for den bredere befolkning inddrages i samtaler om økonomiske spørgsmål

Designprincipper for en trivselsøkonomi

Udover de centrale principper for hvordan en trivselsøkonomi defineres, anvender vi også fire designprincipper, som kan hjælpe os til at indrette den:

- ▶ 1. Ønskelighed:
Politikker og praksis skal være i overensstemmelse med samfundets ønsker og værdier. De skal være meningsfulde og ønskelige for befolkningen. Dette princip sigter mod at sikre, at økonomiske beslutninger er i overensstemmelse med de overordnede mål og ønsker for samfundet.
- ▶ 2. Gennemførlighed:
Økonomiske tiltag skal være realistiske og gennemførlige. De skal kunne implementeres uden uforholdsmæssige omkostninger eller

ressourceforbrug. Dette designprincip sigter mod at sikre, at trivselsøkonomiske politikker kan omsættes i praksis og opnå de ønskede resultater.

▶ 3. Levedygtighed:

Økonomiske beslutninger og politikker skal være økonomisk levedygtige på lang sigt. De skal skabe økonomisk stabilitet og bæredygtighed. Dette princip tager højde for økonomisk stabilitet og bæredygtighed og sikrer, at økonomien kan opretholdes på lang sigt.

▶ 4. Etisk:

En trivselsøkonomi bygger på etiske principper, der inkluderer respekt for menneske-rettigheder, social retfærdighed og miljømæssig bæredygtighed. Dette designprincip sigter mod at sikre, at økonomiske beslutninger er i overensstemmelse med grundlæggende etiske værdier.

Trivselsøkonomien repræsenterer en visionær tilgang til økonomisk udvikling, der prioriterer trivsel, social retfærdighed og bæredygtighed. Denne model udfordrer den traditionelle opfattelse af økonomisk succes og søger at skabe en fremtid, hvor økonomi tjener mennesker og planeten, snarere end at tilsidesætte dem.

Hvordan Danmark kan blive en trivselsøkonomi?

Danmark har en stærk tradition for social velfærd og store ambitioner for bæredygtig udvikling, men der er stadig nogle betydelige skridt, der skal tages, for at udvikle en trivselsøkonomi. Dette kan afspejles i Danmarks nuværende status på de 4 F'er og de næste skridt, der kan tages:

Status på de 4 F'er i Danmark:

▶ Formål:

Danmark har flere gange vist sin vilje til at integrere trivsel og bæredygtighed i den økonomiske politik. Fokus på studerendes trivsel i fx Uddannelses- og Forskningsministeriet og en øget opmærksomhed på grøn omstilling er positive skridt i retning af gøre økonomien til et middel fremfor et mål. Men der er stadig arbejde at gøre for at udbrede og kvalificere dette formål og sikre, at det kan blive den primære drivkraft bag økonomiske beslutninger.

▶ Forebyggelse:

Danmark har haft succes med at forebygge nogle sociale problemer, især inden for sundhedssektoren og uddannelsessystemet. Dog er der stadig udfordringer med at forebygge miljødegradering, ulighed og unges mistrivsel, og der er behov for mere ambitiøse politikker og initiativer for at adressere disse spørgsmål på en systemisk måde.

▶ Før-fordeling:

Danmark har traditionelt haft en stærk velfærdsmodel, der adresserer ulighed gennem efterfordelingspolitikker som høje skatter og omfattende velfærdsydelse. Selvom dette har været effektivt, kan en trivselsøkonomi yderligere styrke fordelingen af ressourcer og magt fra begyndelsen. Dette kan omfatte tiltag som

forbedrede lønninger og arbejdsvilkår samt bedre adgang til uddannelse og sundhedspleje.

► Folkestyring:

Danmark har en lang tradition for demokrati og inddragelse af befolkningen i beslutningstagningen. Men for at blive en trivselsøkonomi skal inddragelsen af borgerne i økonomisk politik og praksis styrkes yderligere. Dette kan omfatte mere direkte borgerdeltagelse i beslutningsprocessen og øget gennemsigtighed i økonomiske beslutninger.

Vejen mod en Trivselsøkonomi i Danmark:

► 1. Måling af Trivsel:

Danmark bør systematisk måle trivsel samt fundamental behovsopfyldelse i befolkningen. Dette kan omfatte udvikling af indeks, der sporer trivselsfaktorer som mental sundhed, social sammenhængskraft og livskvalitet, men det er mindst lige så vigtigt at kortlægge, hvor mange der får opfyldt sine fundamentale behov samt adgangen til såkaldte "satisfiers". Disse målinger vil give en bedre forståelse af, hvordan økonomiske beslutninger påvirker folks liv og vil hjælpe med at forme politikker, der fremmer gode liv i befolkningen.

► 2. Udvikling af en Trivselsstrategi:

Danmark bør udvikle en omfattende national trivselsøkonomisk strategi og tilslutte sig Wellbeing Economy Governments. Selve strategien skal bygge på de ovennævnte grundprincipper, og inkludere politikker og tiltag, der fremmer formålet, forebygger problemer, før-fordeler ressourcer og inddrager offentligheden i beslutningsprocessen. Det er også vigtigt at sikre, at politikkerne handler i overensstemmelse med ovenstående.

► 3. Integration i Statslige Institutioner:

For at sikre, at en trivselsøkonomi bliver en realitet, er det nødvendigt at integrere disse principper i nøglestatslige institutioner som Finansministeriet og Statsministeriet.

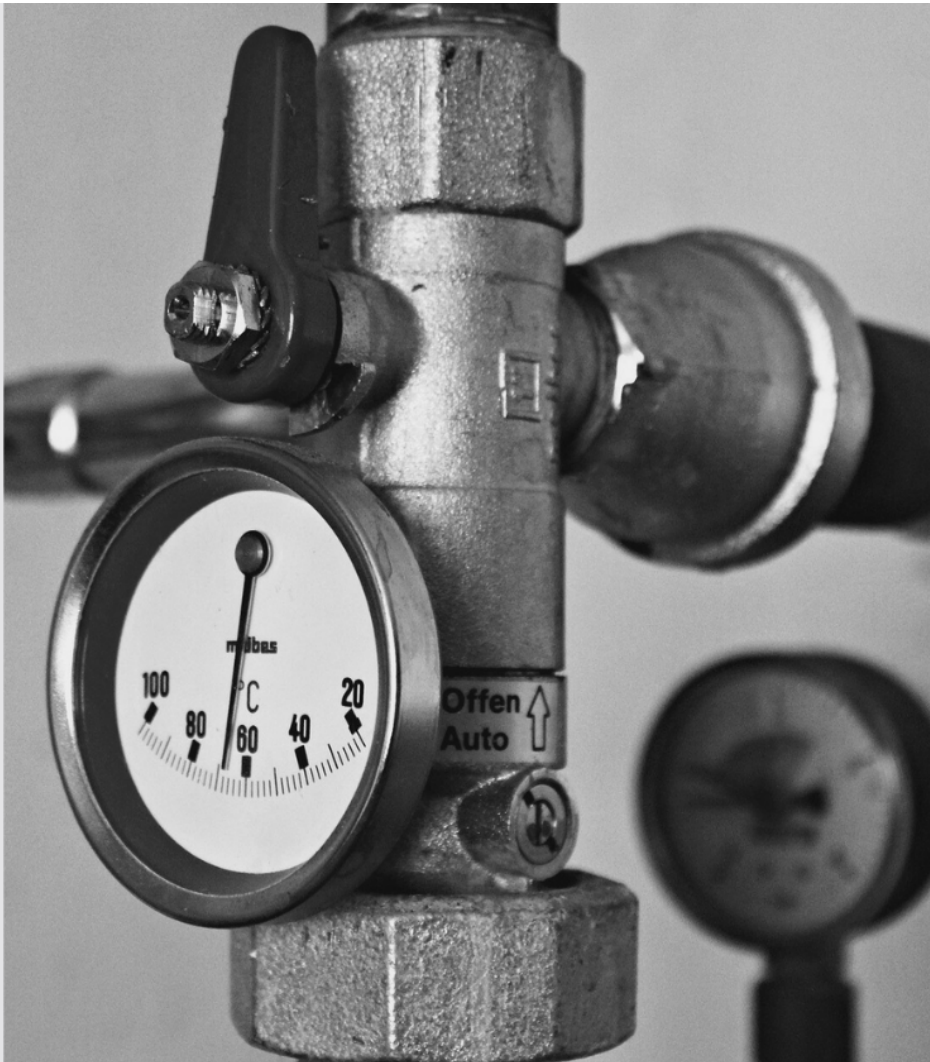
Danmark har en unik position til at føre an i udviklingen af en trivselsøkonomi. Med sin stærke velfærdsmodel, demokratiske traditioner og bevidsthed om bæredygtighed har landet allerede taget betydelige skridt. Ved at forfølge en mere holistisk tilgang til økonomisk udvikling kan Danmark arbejde mod en fremtid, hvor trivsel og bæredygtighed er centrale mål og indlejret i landets økonomiske og politiske struktur.

Lock-ins

I dag findes der mange løsnings tiltag rettet mod vores store sociale og miljømæssige udfordringer. Disse løsninger varierer i deres omfang og indvirke, fra tiltag som øget genbrug og reduktion af plastikforbrug til mere integrerede strategier som Grønt BNP og inddragelse af livstilfredshedsindikatorer i økonomiske konsekvensanalyser. Fællesnævneren for disse er, at der, i varierende grad, arbejdes med inkrementel systemforandring, som stadig er i tråd med det økonomiske paradigmes generelle principper og logikker.

Disse skridt er vigtige og kan være effektive til at adressere umiddelbare udfordringer og potentielt fungere som katalysatorer for dybere forandringer, men de rummer de også en risiko for at skabe u hensigtsmæssige stiafhængigheder og såkaldte "institutionelle lock-ins". Det er derfor afgørende at vurdere, hvornår disse løsninger er med til at fremme overgangen til en trivselsøkonomi, og hvornår de konsoliderer status quo, ved at skubbe meningsfuld transformation længere ud i fremtiden.

Lock-ins referer til strukturer, normer og værdier, der er så indgroede i vores system, at de hindrer indførelsen af nye ideer og tilgange. I økonomisk sammenhæng referer dette ofte til, hvordan traditionelle målinger som BNP bliver den dominerende målestok for succes, hvilket kan begrænse vores evne til at værdsætte og måle andre vigtige aspekter som trivsel, miljømæssig bæredygtighed og social retfærdighed.

Opgørelse og måling

4. Indikatorer er afgørende

Af Mickael Bech og Niels Ploug

Trivselscentreret tilgang til økonomi og udvikling

Det er afgørende at opstille indikatorer for skabe bevægelse mod at arbejde med well-being economy, fordi det traditionelle mål for økonomisk succes, bruttonationalproduktet (BNP), ikke er tilstrækkeligt til at måle og fremme menneskelig trivsel og velfærd på en holistisk måde.

Dette kræver en bredere vifte af faktorer, der påvirker borgernes velfærd og trivsel. Disse indikatorer kan omfatte social inklusion, sundhed og livskvalitet, uddannelse, arbejdsvilkår, miljømæssig bæredygtighed og kulturel udvikling (WHO 2023; Cook, Kaji, and Davíðsdóttir 2023). Ved at måle disse aspekter kan samfundet få et mere nuanceret og helhedsorienteret billede af, hvordan det klarer sig, og hvor der er behov for forbedringer.

Opstillingen af indikatorer for well-being economy har flere vigtige fordele. For det første giver de mere præcise og relevante oplysninger om befolkningens trivsel end BNP alene. Dette gør det muligt for beslutningstagere at træffe mere informerede politiske beslutninger, der fokuserer på at forbedre borgernes livskvalitet og velfærd. For det andet hjælper indikatorerne med at fremme en mere afbalanceret og bæredygtig udvikling. Ved at måle miljømæssig bæredygtighed og sociale faktorer som inklusion og lighed kan samfundet identificere områder, hvor der er behov for indgreb for at bevæge sig mod en mere bæredygtig fremtid.

Derudover er indikatorer for well-being economy også værdifulde værktøjer til at evaluere effekten af politiske initiativer og programmer. De giver mulighed for at vurdere, om politikkerne faktisk bidrager til at forbedre menneskers livskvalitet og velfærd eller ej. Dette kan hjælpe med at identificere og rette op på ineffektive eller skadelige tiltag og fremme en mere effektiv politikudvikling.

Endelig kan indikatorerne for well-being economy bidrage til at ændre den offentlige opfattelse af succes og fremme en mere holistisk tilgang til samfundsudvikling. Ved at skifte fokus fra ren økonomisk vækst til en bredere definition af succes kan samfundet bevæge sig mod en mere bæredygtig og trivsels-centreret tilgang til økonomi og udvikling.

Samlet set er det afgørende at opstille indikatorer for en well-being economy for at kunne måle, vurdere og fremme menneskelig trivsel og velfærd på en mere holistisk måde. Dette giver mulighed for mere informerede politiske beslutninger, en mere afbalanceret og bæredygtig udvikling samt en ændring af den offentlige opfattelse af succes.

Ved at skifte fokus fra ren økonomisk vækst til en bredere definition af succes kan samfundet bevæge sig mod en mere bæredygtig og trivselscentreret tilgang til økonomi og udvikling.

Erfaringer med opstilling af indikatorer

Flere lande er gået foran med at opstille indikatorer for en well-being economy og har opnået værdifulde erfaringer i processen. Her er nogle eksempler på lande, der har været længst fremme i denne indsats:

- ▶ New Zealand er et af de første lande, der har indarbejdet en well-being budgettilgang. De har fokuseret på at udvikle et sæt indikatorer, der måler befolkningens trivsel og velfærd, herunder mentalt helbred, social inklusion, uddannelse, miljømæssig bæredygtighed og livskvalitet. Erfaringen fra New Zealand viser, at en bred datadrevet tilgang kan bidrage til at informere politikudvikling og budgetprioriteringer.
- ▶ Island har også været langt fremme med at opstille indikatorer for well-being. De har udviklet et nationalt målesystem kaldet "Indicators of Wellbeing" (IWB) med 39 indikatorer, der omfatter en bred vifte af indikatorer inden for sociale, økonomiske og miljømæssige områder (Iceland 2019). Målet er at følge udviklingen af velfærd over tid og bruge disse data til at informere politiske beslutninger.
- ▶ Skotland har etableret en national ramme med indikatorer inden for 11 områder, der fokuserer på faktorer som livskvalitet, sundhed, social retfærdighed, bæredygtighed, lighed mv. (<https://nationalperformance.gov.scot/>). Skotland har i høj grad brugt eksisterende data til at udvikle indikatorer.

Disse lande har alle været ambitiøse i deres tilgang til at opstille indikatorer for well-being economy. Deres erfaringer har vist, at det er muligt at bevæge sig ud over traditionelle økonomiske målinger og integrere bredere indikatorer for trivsel og velfærd i politikudviklingen. Flere af landene har gjort betydelige fremskridt med at bruge eksisterende data til at udvikle indikatorer for well-being economy.

Landene har udviklet et nationalt målesystem, der bruger data fra forskellige kilder, herunder nationale statistiske kontorer, sundhedsregistre, sociale undersøgelser og miljømæssige målinger. Deres erfaring viser, at en omfattende brug af eksisterende data kan give et mere fuldstændigt billede af velfærd og trivsel.

Ved at udnytte og analysere eksisterende data i en national ramme på en omfattende og sammenhængende måde kan man opnå en dybere forståelse af befolkningens trivsel og velfærd. Det er vigtigt at have en koordineret tilgang til dataindsamling, integration og analyse for at sikre pålidelige og meningsfulde resultater.

Ved at skabe en national ramme, hvor eksisterende data kombineres og integreres fra forskellige kilder fra nationale statistiske kontorer, sundhedsregistre, uddannelsesinstitutioner, tænketanke,

miljøorganisationer osv. kan man få et mere fuldstændigt billede af faktorer, der påvirker trivsel og velfærd.

Opstilling af indikatorer i Danmark

Danmark har allerede et stærkt fundament for at opstille indikatorer og bruge eksisterende data til at belyse well-being economy. Her er nogle mulige skridt og tilgange, som Danmark kan tage:

- ▶ 1. Stakeholder inddragelse med forskellige interessenter, herunder regeringen og Folketinget, forskningsinstitutioner, NGO'er, fagforeninger og civilsamfundet. Denne bredere inddragelse kan sikre, at der er en fælles forståelse og accept af de indikatorer, der skal opstilles.
- ▶ 2. Definere relevante indikatorer: Gennemførelse af en systematisk gennemgang af eksisterende forskning, rapporter og undersøgelser om trivsel og velfærd for at identificere de mest relevante indikatorer for well-being economy. Dette kan omfatte både objektive målinger som sundhedsdata, miljømæssige indikatorer og subjektive opfattelser som spørgeskemaundersøgelser om livskvalitet og tilfredshed.
- ▶ 3. Brug af eksisterende datakilder, der allerede findes i Danmarks Statistik, sundhedsregistre, miljødata og nationale undersøgelser.

I Danmark findes der også en række datakilder, der kan anvendes til en løbende måling af udviklingen af danskernes 'well-being'.

Danmarks Statistik har en meget omfattende statistisk viden om den danske befolknings uddannelse, arbejdsmarkedstilknytning, forsørgelse (arbejdsindkomst, overførselsindkomst, formueindkomst) boligforhold og sundhed. De data, der udgør grundlaget for denne statistiske viden, kan også anvendes til løbende at måle udviklingen i danskernes velfærd og trivsel.

I andre lande er sådanne målinger, som beskrevet ovenfor, blevet etableret som led i et politisk ønske om at kunne supplere mere traditionelle økonomiske mål – som fx den økonomiske vækst målt som udviklingen i bruttonationalproduktet – med andre yderligere mål for landets samfundsmæssige udvikling.

Der har således været en proces iværksat ud fra et politisk ønske, hvor der i dialog med en lang række interessenter og eksperter er skabt et databåret system, der sætter fokus på de forhold, som man har vurderet er væsentlige for at få et billede af den samfundsmæssige udvikling, der fokuserer på andet og mere end rent økonomiske forhold.

Baseret på de data, der allerede findes i Danmark hos Danmarks Statistik kunne sådan en proces igangsættes umiddelbart.

Hovedparten af de danske data om de forhold, der vil være relevante at inddrage i et forbedret system til måling af danskernes velfærd og trivsel, er baseret på oplysninger fra statslige og kommunale administrative registre. Der er således tale om genbrug af data, der allerede indsamles, og de dækker hele befolkningen i de befolkningsgrupper, hvor det er relevant. Alle de uddannelsessøgende i uddannelsessystemet, alle de borgere, der modtager en ydelse fra social- og sundhedssystemet, og alle de borgere, der er aktive på arbejdsmarkedet.

Ingen andre lande har så omfattende en statistisk dækning af befolkningen på disse områder som Danmark.

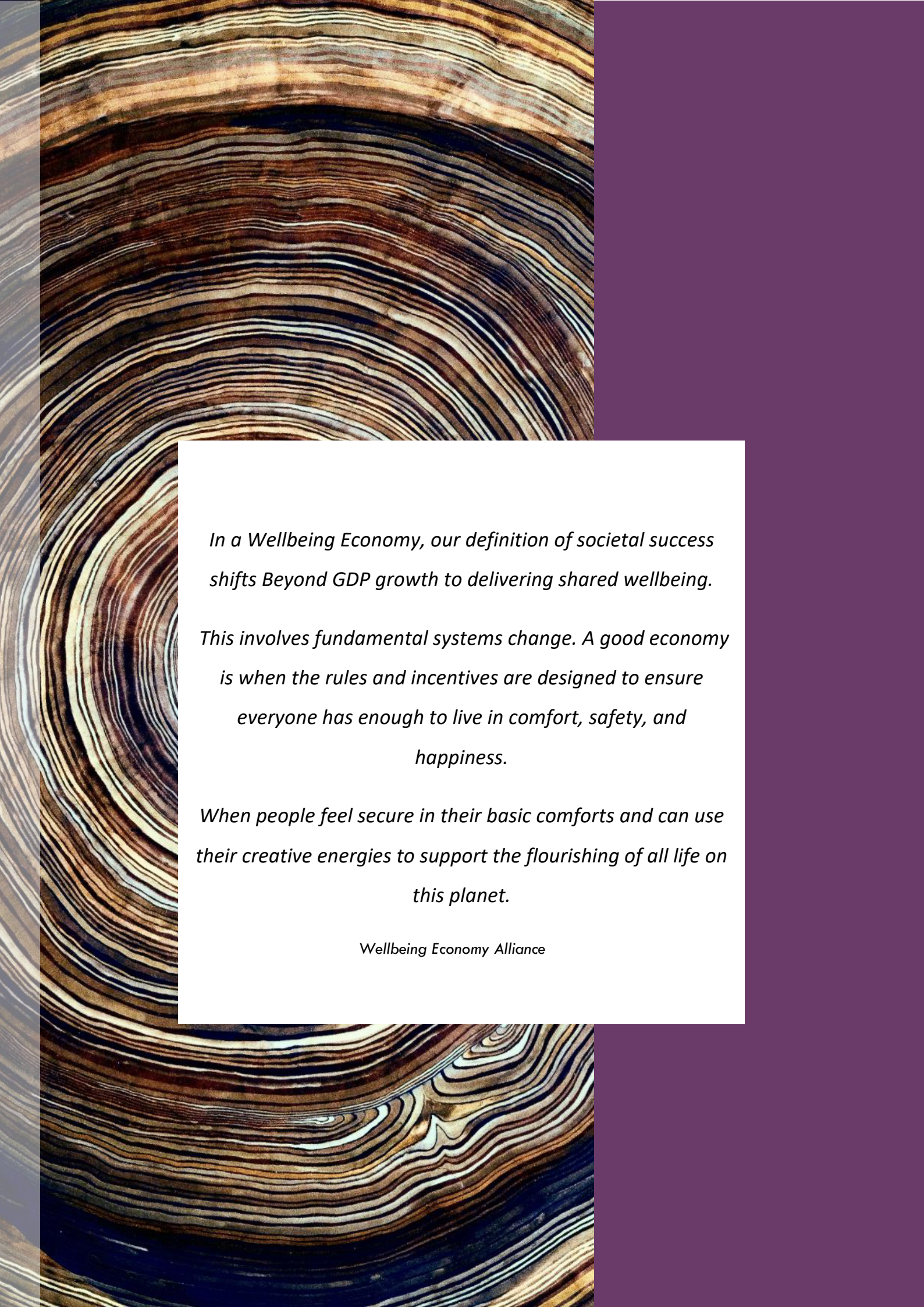
Ser man nærmere på de statistiske oplysninger, der er anvendt i de lande, der har etableret et system til måling af borgernes velfærd og trivsel, kan der dog være behov for at supplere de allerede omfattende danske statistiske oplysninger med yderligere viden.

Dette gælder viden om borgernes subjektive oplevelse af deres livssituation og af de ydelser og den service som de modtager fra den offentlige sektor.

De data, der allerede findes, giver et omfattende og grundigt indblik i den objektive aktivitet, der finder sted på det sociale- på sundheds- og uddannelsesområdet og på arbejdsmarkedet. For at få et fuldstændigt billede af danskernes trivsel og velfærd er der brug for at supplere disse objektive oplysninger med borgernes egen vurdering af forholdene på fx arbejdsmarkedet, indsatsen fra den offentlige sektor og tilfredsheden med bolig og (nær)miljø.

Der findes i dag målinger, der giver et vist indtryk af disse subjektive forhold. Det gælder fx det danske bidrag til den europæiske undersøgelser af borgernes indkomst- og leveforhold (SILC – Survey on Income and Living Conditions), men af økonomiske årsager er denne måling ikke særligt omfattende. Der indgår kun omkring 6.000 borgere i undersøgelsen, og muligheden for at dele op på aldersgrupper, køn, uddannelsesbaggrund og geografi er derfor utilstrækkeligt til at kunne give et kvalificeret indtryk af danskernes velfærd og trivsel.

Så i udviklingen af et system til måling af danskernes velfærd og trivsel, der brygger på de omfattende og gode data fra administrative registre er der brug for at supplere med en måling af de subjektive forhold, der har en størrelse i form af antallet af personer, der indgår, og en tyngde, i form af de forhold, der spørges til, der betyder at den bliver et godt supplement af viden om de subjektive vurderinger i forhold til den omfattende viden, der allerede findes om de objektive forhold.

In a Wellbeing Economy, our definition of societal success shifts Beyond GDP growth to delivering shared wellbeing.

This involves fundamental systems change. A good economy is when the rules and incentives are designed to ensure everyone has enough to live in comfort, safety, and happiness.

When people feel secure in their basic comforts and can use their creative energies to support the flourishing of all life on this planet.

Wellbeing Economy Alliance

Hvad er trivsel?

5. What is wellbeing in a wellbeing economy?

Af Anna Paldam Folker, Niels Sandø og Vibeke Koushede¹

1. Tak til Martin Marchmann Andersen, Mickael Bech, Finn Diderichsen, Katrine Finke & Klemens Kappel for værdifulde kommentarer.

Men hvad er egentlig trivsel?

Trivselsøkonomi handler om at indrette økonomiske og politiske systemer, så de fokuserer på menneskers trivsel som mål for velfærdsudvikling og beskyttelse af klima og naturressourcer (Durand & Wealth, 2015; Marmot & Buss, 2023). En række lande har taget betydelige skridt i trivselsøkonomisk retning og er i færd med at organisere deres politik og prioriteringer, så de fremfor primært at fokusere på økonomisk vækst og BNP pejler efter, hvad der fremmer menneskelig trivsel indenfor planetære grænser for bæredygtighed og naturbeskyttelse (D. W. O'Neill, Fanning, Lamb, & Steinberger, 2018). Det drejer sig om Canada, Finland, Island, New Zealand, Skotland og Wales. Indenfor EU, WHO og i forskerkredse er der i øjeblikket betydelig diskussion af, hvad trivselsøkonomi indebærer, og hvordan det kan operationaliseres.

En del af diskussionen handler om hvorvidt økonomisk vækst og BNP kan spille en rolle som midler til trivsel, eller om et mål om yderligere vækst i sidste ende er uforeneligt med menneskers trivsel samt klima og naturbeskyttelse (EU, 2023; Hickel, 2019; Llana-Nozal, Martin, & Murtin, 2019; Rosa & Henning, 2017; WHO, 2023b).

Begrebet om trivsel er i sagens natur et centralt omdrejningspunkt for trivselsøkonomi. Men hvad er egentlig trivsel? Og hvad er det for en grundlæggende forståelse af trivsel, vi skal tage afsæt i, hvis vi skal omsætte trivsel til et operationelt mål for værdi i samfundet og som et redskab for prioritering?

Målet med denne tekst er at pege på nogle overvejelser, som vi mener er centrale at have med i samtalen om ovenstående spørgsmål. Teksten trækker på perspektiver indenfor folkesundhed, mental sundhedsfremme, filosofi og psykologi. Det er felter, der på forskellige måder interesserer sig for menneskers trivsel, og som kan bidrage med klarhed og nuancer omkring, hvad vi skal sigte efter, når målet er at fremme trivsel i samfundet.

Et godt sted at starte er at adskille spørgsmålet om, hvad trivsel er, fra spørgsmålene om hvordan trivsel kan måles, og hvad der forårsager trivsel. Det er alt sammen vigtige spørgsmål, men svarene er ikke nødvendigvis sammenfaldende. Meget af den internationale diskussion indenfor trivselsøkonomi handler om at identificere og operationalisere de rigtige mål eller indikatorer for trivsel (Llana-Nozal et al., 2019; WHO, 2023b). Det drejer sig om indikatorer indenfor en lang række områder omkring levevilkår og livsomstændigheder (Durand & Wealth, 2015). Der kan være en tendens til, at indikatorer bliver valgt ud fra, hvilke datakilder vi allerede har (Cylus & Smith, 2020). Det kan være fornuftigt ud fra pragmatiske og lavpraktiske overvejelser, men det er ikke nødvendigvis den bedste guide til at fastlægge, hvad trivsel dybest set er.

Der er også en tendens til, at valgte indikatorer afspejler, hvad vi forventer, er de primære årsager til eller forudsætninger for trivsel. Dette kan give mening, hvis vi fx har godt empirisk belæg for, hvilke faktorer og samfundsforhold der skal være til stede for, at mennesker trives. I den forstand giver indikatorerne vigtige pejlemærker, som vi kan sigte efter i indretningen af samfundet. Men årsager til trivsel er stadig ikke det samme som trivsel. Lad os give et eksempel. Solid forskning tyder på, at nære, kærlige, stabile sociale relationer til andre mennesker er en meget vigtig årsag til menneskers trivsel (Ed Diener, Oishi, & Tay, 2018; Stavrova & Luhmann, 2016). Er sociale relationer så det samme som trivsel? Nej, selvom det måske er sjældent, findes der plausible eksempler på mennesker, der lever uden nære, kærlige, sociale relationer til andre mennesker, og som efter eget udsagn trives i bedste velgående. Dertil kommer, at selv hvis det var sandt, at gode sociale relationer fremmer trivsel for alle mennesker, så viser det ikke, at gode sociale relationer er ensbetydende med trivsel. På samme måde som at rygning forøger risikoen for sygdom uden selv at være en sygdom.

Mental sundhed

Så hvad er trivsel i sig selv? Hvor skal vi kigge hen for at finde et svar?

Så hvad er trivsel i sig selv? Hvor skal vi kigge hen for at finde et svar? Et oplagt sted er folkesundhedsområdet og arbejdet indenfor dette felt med at fremme befolkningens mentale sundhed (Folker & Rod, 2021; WHO, 2023a). Her står menneskers trivsel helt centralt. Indenfor feltet er der en spirende erkendelse af, at trivselsøkonomisk tænkning kan være en løftestang for mental sundhedsfremme, som historisk ikke har haft den store sundhedspolitiske prioritet (Cylus & Smith, 2020). Erfaringerne fra Finland, Skotland, Island og Wales, som er de europæiske lande, der er gået forrest med at organisere sig trivselsøkonomisk er, at folkesundhedsområdet og sundhedsmyndighederne i høj grad har spillet en vigtig rolle i at drive udviklingen frem bl.a. gennem nationale folkesundhedsstrategier og handleplaner baseret på mål om befolkningens mentale sundhed og lighed i sundhed (WHO, 2023a)

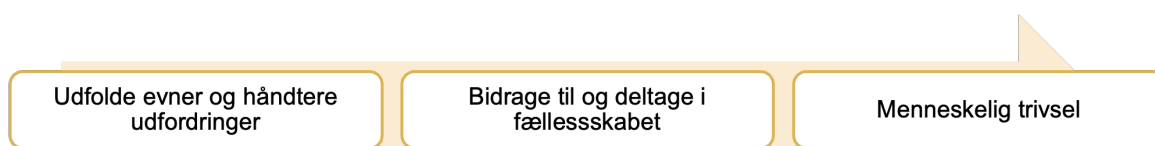
Potentialerne i en trivselsøkonomisk tilgang for mental sundhed er blandt andet, at trivsel som værdi i samfundet kan bidrage til at synliggøre betydningen af mistrivsel og mentale helbredsproblemer fx blandt unge. På kort sigt resulterer mistrivsel og mentale helbredsproblemer blandt unge ikke i sygdom og død, men ikke desto mindre kan de have alvorlige konsekvenser for deres hverdag, deres mulighed for at gennemføre en uddannelse og indgå i sociale fællesskaber (Jeppesen P, 2020). Trivsel tilbyder en form for "fælles valuta" eller "fælles gode" (Marmot & Buss, 2023), som giver mening for alle de velfærdsområder, der betyder noget for unges mentale sundhed; uddannelse, fællesskaber, læring, udvikling, familiepolitik, sociale støttemuligheder, boligforhold og sundhedsfremme (Maccagnan, Wren-Lewis, Brown, & Taylor, 2019; Walker, Griffin, Asaria, Tsuchiya, & Sculpher, 2019).

En trivselsøkonomisk tilgang til værdi i samfundet kan desuden medføre en større anerkendelse og prioritering af sundhedsfremmende og forebyggende indsatser, der handler om at forbedre vilkårene for mental sundhed og dermed nedbringe risikoen for en lang række sygdomme og funktionsnedsættelser (OECD, 2017). En større prioritering af trivsel vil understrege, at det ikke blot handler om at undgå negative ting så som sygdom og død men også om at opnå positive ting i livet, eller det der gør livet værd at leve.

Så hvordan defineres trivsel indenfor mental sundhedsområdet?

Ofte bliver mental sundhed formuleret på en måde, som mere eller mindre direkte sætter lighedstegn mellem mental sundhed og trivsel. Det gælder fx WHO's meget udbredte positive definition på mental sundhed: *“Mental health is defined as a state of well-being in which every individual realizes his or her own potential, can cope with the normal stresses of life, can work productively and fruitfully, and is able to make a contribution to his or her community”* (WHO, 2004).

Ifølge WHO er mental sundhed en tilstand af trivsel, hvor man kan udfolde sine evner, håndtere dagligdags udfordringer og stress og bidrage til sit samfund. Definitionen er positiv i den forstand, at den bestemmer mental sundhed som mere end fravær af (psykisk) sygdom.

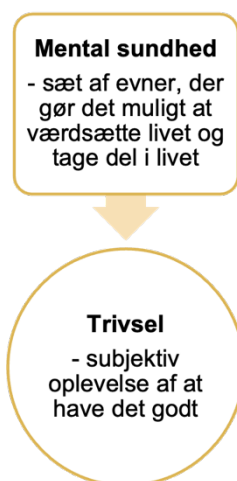
WHO's definition på mental sundhed kan læses på flere måder. I én udgave er der tale om en forståelse af mental sundhed som en vigtig årsag til trivsel.

De fleste vil formentlig gå med til, at mental sundhed, som WHO definerer det, for mange mennesker vil bidrage til at fremme deres trivsel. Alt andet lige, hvis man udfolder sine evner, håndterer dagligdags udfordringer samt bidrager til og tager del i fællesskabet, vil det for mange være vigtige elementer i, hvad der får dem til at trives. Omvendt vil fraværet af mental sundhed for mange være fremtrædende blandt de ting, der forringer trivsel, da det vil involvere tab af evner, lav mestringssevne og måske en oplevelse af meningsløshed, eller af at der ikke er brug for en i samfundet.

Problemet opstår, hvis vi sætter *lighedstegn* mellem mental sundhed og trivsel, som en måske mere nærliggende læsning af WHO's begreb om mental sundhed lægger op til: "Mental sundhed er en tilstand af trivsel...". Hvis mental sundhed i WHO's udlægning er det samme som trivsel, så udelukkes andre, alternative opfattelser af trivsel. Det kunne være opfattelser, der betoner balance med naturen, økologisk bæredygtighed og modtagelighed samt åbenhed overfor menneskelig sårbarhed.

Der kan derfor være grund til at være forsigtig med at sætte lighedstegn mellem trivsel og mental sundhed i WHO's forstand. Mere generelt bør vi være varsomme med, at definitioner på mental sundhed ikke kommer til substantielt at indholdsbestemme trivsel og dermed at fremme bestemte udgaver af, hvad der udgør det gode liv på bekostning af andre.

Hvis en person efter moden overvejelse kommer frem til, hvad trivsel er for hende, så skal en teori om mental sundhed eller trivsel ikke kunne indebære, at det alligevel ikke er rigtig trivsel (Sen, 2001).

Det er muligt at definere mental sundhed på en måde, der giver plads til, at vi hver især kan definere vores version af trivsel, dvs. hvad det er vi lever for og finder værdifuldt (Keller, 2020; Wren-Lewis & Alexandrova, 2021). Lovende forsøg bestemmer mental sundhed som det sæt af evner ("capabilities"), der skal til for at værdsætte livet og tage del i livet - detaljerne er til diskussion (Nussbaum, 2000; Sen, 2001; Wren-Lewis & Alexandrova, 2021).

Området for mental sundhed leverer ikke svaret på, hvad trivsel dybest set er. Men det er med til at pege på nogle meget vigtige kilder til trivsel, som vi skal sigte efter i en trivselsøkonomisk optik: at sikre de sociale og strukturelle rammer der skal til for at udvikle evner, klare udfordringer og tage del i fællesskaber, at understøtte, styrke og udvikle individers muligheder for at værdsætte og deltage i livet. Og omvendt at bekæmpe strukturelle barrierer så som undertrykkelse, classeskel, racisme, diskrimination og stigmatisering (Stiglitz, Sen, & Fitoussi, 2010; Wren-Lewis & Alexandrova, 2021).

Trivsel som hedonisme eller livstilfredshed

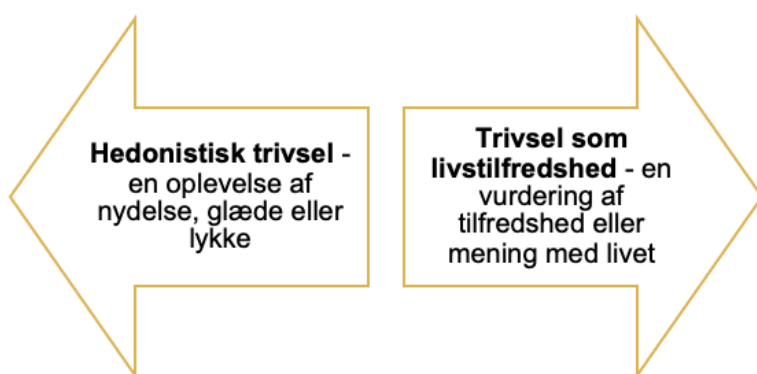
Kan vi komme nærmere at indholdsbestemme trivsel uden at gå på kompromis med, at vi hver især har forskellige opfattelser af, hvad der gør livet værd at leve? Indenfor filosofi er der en lang tradition for at diskutere det gode liv og menneskers trivsel. Kernen i denne diskussion handler om, hvad der dybest set gør livet godt, dvs. hvad der grundlæggende har værdi i et menneskeliv (Parfit, 2012). Der er forskellige, konkurrerende teorier om dette; at det dybest set er et spørgsmål om at opleve nydelse og undgå smerte (filosofisk hedonisme), eller at få sine ønsker opfyldt (præferenceteori), eller at leve et liv som kan anerkendes som godt ud fra mere objektive kriterier fx et liv der realiserer venskab, kærlighed, klogskab og mod (objektiv liste teori eller eudaimonisme) (Feldman, 2010; Kagan, 2018; Sen, 2001). Der findes også kombinationsteorier, som fx kombinerer hedonisme og præferenceteori (Haybron, 2008).

Indenfor psykologi bliver trivsel primært opfattet som en psykologisk tilstand, der skal måles subjektivt ved at spørge individet fx ved hjælp af spørgeskemaer (Biswas-Diener, Kashdan, & King, 2009).

Vi vil her fokusere på en filosofisk tilgang til trivsel, der zoomer ind på den psykologiske tilstand af trivsel og stiller spørgsmålet, hvad subjektiv eller

oplevet trivsel dybest set består af (Kusier & Folker, 2020). Skåret ind til benet findes der to forskellige teoretiske bud. Enten at psykologisk trivsel består i at være i en tilstand af positive følelser (hedonisme), eller at trivsel består i at være i en tilstand, hvor vi vurderer, at vi alt i alt er tilfredse med vores liv (livstilfredshedsteori) (Feldman, 2010; Haybron, 2008).⁹

Hedonistisk trivsel er et spørgsmål om overvejende at være i positive følelsesmæssige tilstande, der opleves som nydelse, glæde eller lykke, mens trivsel som livstilfredshed er et spørgsmål om at vurdere, at ens liv alt taget i betragtning er godt eller giver mening – også selvom det ikke nødvendigvis *føles* godt. En vurdering af livstilfredshed kan være påvirkelig af, hvor høje standarder eller forventninger en person har til livet. Hvis hun fx har meget lave forventninger, kan hun godt være tilfreds med sit liv og dermed have en god trivsel, på trods af at hendes situation størstedelen af tiden giver anledning til følelsesmæssigt belastende oplevelser. Dette er uacceptabelt i en hedonistisk opfattelse af trivsel (Kusier & Folker, 2021).

Som rene teorier for trivsel er hedonisme og livstilfredshedsteori meget forskellige. Når de anvendes i praksis, er der imidlertid en række vigtige lighedspunkter. De giver begge plads til forskelle i den enkeltes opfattelse af livsværdier. Dvs. at de indeholder en åbenhed overfor helt forskellige opfattelser af indholdet af trivsel, hvad enten dette abstrakt kan defineres som positive følelsesmæssige tilstande eller en vurdering af livstilfredshed.

De er begge omsat til mål, som i vidt omfang bruges som subjektive mål for trivsel i samfundet. Hedonistiske mål – også kaldet affektive mål – bliver ofte anvendt indenfor sundhedsområdet til at måle kvalitet af behandling og indsats på individniveau og til at måle trivsel blandt større befolkningsgrupper som effektmål i befolkningsundersøgelser og folkesundhedsinterventioner (Cooke, Melchert, & Connor, 2016; Kusier & Folker, 2020).¹⁰ Livstilfredsheds mål – også kaldet kognitive mål – bliver ofte anvendt i internationale målinger af trivsel på tværs af lande (Helliwell, Layard, Sachs, & Neve, 2021; Kusier & Folker, 2021; Sachs, Layard, & Helliwell, 2018; Tortora, Srinivasan, & Esipova, 2010).¹¹ De bliver

⁹ Da udgangspunktet er subjektiv eller oplevet trivsel er der fra starten afgrænset fra trivsel, som det opfattes indenfor objektiv liste teori.

¹⁰ Et eksempel på et meget udbredt affektivt mål er trivselsindekset WHO-5, der består af fem items, der måler følelsen af trivsel: at være glad og i godt humør, at føle sig aktiv og energisk, at vågne frisk og veludhvilet mm. (Topp, Østergaard, Søndergaard, & Bech, 2015).

¹¹ Et simpelt mål for livstilfredshed er "Cantril Ladder", hvor respondenterne bliver bedt om at angive sin tilfredshed med livet ved at score på en skala fra 0-10, hvor 0 er det værste tænkelige liv og 10 det bedste tænkelige liv. Et andet meget anvendt mål er Satisfaction With Life

i stigende grad brugt af beslutningstagere og bliver ofte fremhævet som generiske mål for trivsel (Cooke et al., 2016; Helliwell et al., 2021).

Fire kapitaler af trivsel

Hvor bringer det os hen, når det handler om at forstå trivsel indenfor en trivselsøkonomisk ramme?

Som vi har været inde på, er den internationale diskussion indenfor trivselsøkonomi primært rettet mod at identificere centrale indikatorer for trivsel. WHO skelner mellem fire forskellige trivselskapitaler (dimensioner af trivsel), og fremhæver dem som afgørende for udvikling af sunde, retfærdige og fremgangsrige samfund: menneskers trivsel, social trivsel, økonomisk trivsel og planetens trivsel (WHO, 2023b).

Hvis vi dykker lidt mere ned i indholdet af de fire trivselskapitaler, viser det sig, at de formentlig primært skal opfattes som områder, der rummer vigtige årsager til (eller forudsætninger for) menneskers trivsel nu og i fremtiden (WHO, 2023b). Dimensionen for menneskers trivsel indbefatter således sundhed, forventet levetid uden sygdom, lige adgang til sundhedsydelse, læring og udvikling, samt sikkerhed og tryghed knyttet til bolig, mad og opvækst. Dimensionen social trivsel handler om at opleve et tilhørsforhold, tro på egne evner til at kunne forandre omgivelser og vilkår, social støtte og sikkerhedsnet, tillid til offentlige institutioner, støtte til lokalsamfund og mulighed for at deltage i frivilligt arbejde. Dimensionen om økonomisk trivsel går ud på at sikre et universelt socialt sikkerhedsnet, mindstelønninger og gode arbejdsforhold, mens dimensionen om planetens trivsel handler om at sikre biodiversitet, stabile klimaforhold, adgang til grønne områder, bæredygtig offentlig transport og boformer samt ren luft og høj vandkvalitet (WHO, 2023b).

Åbne indikatorer for trivsel

Som vi har været inde på, er årsager til trivsel ikke det samme som trivsel. Ikke desto mindre er det ofte her interessen samler sig, fordi det er årsagerne til trivsel, der er med til at konkretisere, hvad vi taler om, hvilke indikatorer vi skal måle på, og dermed hvordan vi praktisk skal operationalisere trivsel. Det er dog vigtigt at erkende, at indikatorer typisk baserer sig på estimater og empirisk viden om, hvad der for store grupper fremmer betingelserne for trivsel, og at dette ikke nødvendigvis definerer indholdet af trivsel for alle. Det er dermed vigtigt at holde fast i, at der skal være plads til og åbenhed overfor forskellige opfattelser af det gode liv, og at vi hver især sidder inde med nøglen til, hvad der udgør det gode liv for os.¹²

Scale, der består af fem items omkring respondentens tilfredshed med livet (E. Diener, Emmons, Larsen, & Griffin, 1985; Kusier & Folker, 2021).

¹² I hvert fald for så vidt vi er indenfor teorier om trivsel, som handler om, hvad den psykologiske tilstand af trivsel består af, eller bør bestå af. Som vi nævnte tidligere, er der filosofiske teorier om, hvad menneskers trivsel består af, der ikke handler om subjektens psykologiske tilstand. Det er de såkaldte objektive liste eller eudaimoniske teorier, der handler om, hvilke værdier mennesker bør realisere for at leve et godt liv - også selvom det ikke nødvendigvis opleves godt.

Er det muligt at bygge sådan en åbenhed ind i en operationalisering af trivsel, som kan danne grundlag for en fælles samfundsmæssig tilgang til måling og prioritering af trivsel?

Det tyder på, at det er muligt. Der er igangværende forsøg, som er værd at undersøge nærmere (Birkjær, Gamedinger, & El-Abd, 2021; OECD, 2017; Treasury, 2019). De kombinerer en række objektive indikatorer for trivsel baseret på viden om, hvilke rammer, samfundsforhold og opvækstbetingelser der giver gode muligheder for menneskers trivsel, med subjektive indikatorer, som bl.a. tager afsæt i grundlæggende filosofisk tænkning om den substantielle værdi af trivsel som et område for den enkeltes fortolkning (Llena-Nozal et al., 2019; Sen, 2001; Stiglitz et al., 2010). Her til sidst vil vi pege på nogle vigtige pointer, som der er grund til at være opmærksom på i arbejdet med at operationalisere valide indikatorer for trivsel.¹³

Det er centralt, først og fremmest at fokusere på hele befolkningens trivsel. Et land kan samlet set klare sig godt økonomisk, samtidig med at grupper af borgere mistrives (OECD, 2017). Det handler om at fokusere på alle menneskers trivsel og forudsætninger for trivsel i dagligdagen, på deres situation, boligforhold, uddannelses- og arbejdsforhold, og hvordan de har mulighed for at relatere til og omgås hinanden.

Det er vigtigt ikke kun at fokusere på gennemsnit men på fordelingen af udfald med særlig opmærksomhed på ulighed i sundhed, trivsel og livsomstændigheder mellem aldersgrupper, køn, og forskellige socioøkonomiske grupper, som kan dække over store udsving i indikatorer for trivsel (Llena-Nozal et al., 2019; OECD, 2017).

Det er samtidig vigtigt at fokusere på indikatorer, der indeholder direkte information om menneskers liv så som helbredstilstand og livsomstændigheder snarere end kun at fokusere på mere indirekte indikatorer som fx sundhedsudgifter eller andre former for velfærdsudgifter samt antal patienter behandlet, eller antal borgere der har modtaget et tilbud.

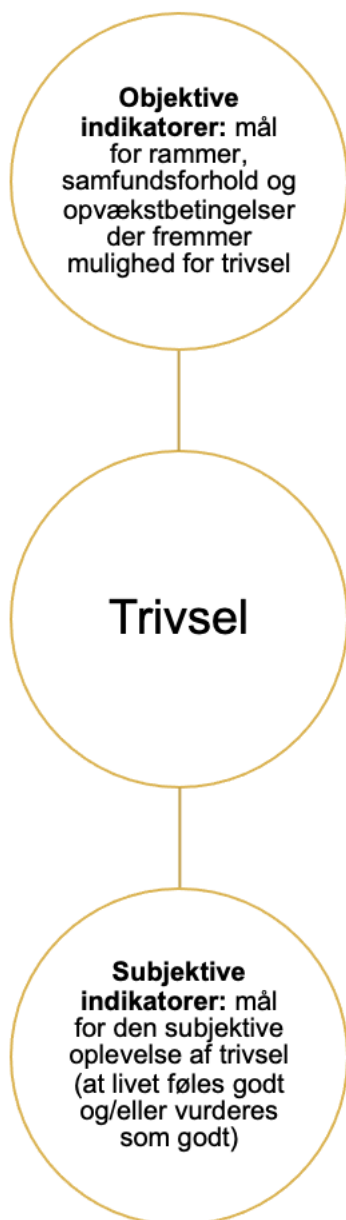
Endelig er det afgørende at kombinere objektive indikatorer for trivsel med subjektive, selvrappede indikatorer for trivsel (affektive mål og mål for livstilfredshed), da disse tilfører vigtig information om den subjektive oplevelse af trivsel, der næppe kan indfanges på anden måde.

Til trods for, at subjektive indikatorer kan kritiseres for at være følsomme overfor tilpasning, dvs. at mennesker tilpasser sig vanskelige livsomstændigheder og derfor over tid kan opleve tilfredshed eller glæde

¹³ OECD's framework består af 11 dimensioner, der former menneskers liv: indkomst og formue, arbejde og løn, boligforhold, sundhed, balance mellem arbejde og fritid, udvikling af evner, sociale relationer, deltagelse i civilsamfundet, miljø, personlig sikkerhed og subjektiv trivsel. Dertil kommer fire former for ressourcer (aktiver), der har betydning for trivsel over tid og dermed trivsel for kommende generationer: menneskelige ressourcer, sociale ressourcer, økonomiske ressourcer og naturens (planetens) ressourcer (OECD, 2013, 2017).

med vilkår, der objektivt set er dårlige, eller er blevet forringede (O'Neill, 2017), er de subjektive indikatorer vigtige at have med i et samlet billede:

Når det kommer til, hvad den psykologiske tilstand af menneskelig trivsel dybest set består i, er der ikke andre end os selv, hver især, der kan rapportere sandfærdigt. Det gælder, uanset om tilstanden defineres abstrakt som hedonistisk trivsel eller trivsel i form af livstilfredshed. I begge tilfælde er der indbygget en åbenhed overfor, at vi selv fastlægger det konkrete indhold af trivsel. Ingen kender de konkrete svar på, hvad trivsel er bedre end os selv – også selvom vi kan tage fejl og have svært ved at formulere og erkende dem.

Yderligere referencer kan findes sidst i debatbogen.

Diversitet og trivsel

6. Øget trivsel i Danmark gennem Kønsbalance, Diversitet og Inklusion

Af Heidi R. Andersen og Kasper Jelsbech, Living Institute

Diversitetsbaseret ledelse og trivsel

Internationalt har Danmark længe været kendt som foregangsland for det gode samfund:

- ▶ Her bor angiveligt nogle af verdens lykkeligste mennesker (<https://worldhappiness.report/ed/2023/>)
- ▶ Her er der sikre velfærdsrammer, som blandet har inspireret præsidentielle debatter i USA (<https://www.bbc.com/news/world-europe-34528366>)
- ▶ Og er du kvinde, jamen så er Danmark angiveligt det bedste land i verden for dig (<https://giwps.georgetown.edu/the-index/>)

Eller hvad? For ved nærmere eftersyn ses tydelige ridser i dette glansbillede.

I videoen herunder opridser formand for DI, Mads Nipper således 10 vigtige facts om dansk erhvervslivs fremtid:

(<https://youtu.be/TgblPiRwIEk?si=mRrH2oYzRs9A6HM8>)

Mads Nippers 10 facts om fremtiden for erhvervslivet

I dette kapitel argumenterer vi for, at Danmark på trods af sit gode ry halter voldsomt bagefter på et vigtigt parameter af trivselsøkonomien; nemlig det sociale aspekt som sikrer lige muligheder for mænd og kvinder. Ulige muligheder for adgang til magt og indflydelse forhindrer ikke blot overgangen til anderledes systemisk tænkning og indretning af vores økonomi og samfund, men bremser også væksten i den mere klassiske økonomiske forstand; erhvervslivet.

Hvorfor i det hele taget fokusere på kønsdiversitet som et vigtigt aspekt i en trivselsøkonomi?

Siden 2004 har vi i Living Institute arbejdet med at skabe lige muligheder for alle samt øge graden af diversitet i virksomheder og organisationer i Danmark og i resten af verden. For at indkredse de indsatsområder, der vil have størst effekt i en organisation, starter vi ofte med at foretage en inklusionmåling, en *perception gap analyse*, for at få et tydeligt billede af graden af trivsel i de forskellige identitetsgrupper i organisationen.

Når vi sammenligner besvarelsene fra kvinder og mænd, ser vi de samme tendenser: kvinderne angiver, at de trives i mindre grad end deres mandlige kolleger. Tendensen ser vi på alle niveauer i organisationen og i alle brancher.

Men hvorfor i det hele taget fokusere på kønsdiversitet som et vigtigt aspekt af well-being economy?

En af årsagerne er, at vi ved, at kønsdiversitet er forbundet med bedre livskvalitet i samfundet generelt. Det skyldes at samfund, hvor mænd og kvinder er ligeligt repræsenteret (det som vi her benævner 'kønsdiversitet') er mere tilbøjelige til at give alle borgere lige adgang til uddannelse, sundhedspleje og andre sociale tjenester som skaber trivsel og velvære.

Vi ved også at kønsdiversitet er med til at fremme social retfærdighed generelt, idet grupper af beslutningstagere som er diverst sammensat bedre kan repræsentere de forskellige interesser i samfundet herunder også alder, etnicitet og kulturel baggrund mv.

(<https://www.oecd.org/gender/joining-forces-for-gender-equality-67d48024-en.htm>)

Vi ved også, at der træffes bedre beslutninger, og at beslutningskraften øges i grupper med kønsbalance. Den kollektive intelligens stiger ganske enkelt i mere diverst sammensat grupper. Det giver os bedre forudsætninger for at innovere og løse nogle af de komplekse problemstillinger, vi som samfund står midt i

(https://www.researchgate.net/publication/51453001_What_makes_a_team_smarter_More_women).

Disse positive effekter af øget kønsdiversitet – forbedret livskvalitet, social retfærdighed, innovation og øget beslutningskraft – bidrager alle til at drive økonomisk vækst og langsigtet stabilitet både i virksomheder og i samfundet som helhed. Det skyldes blandt andet, at vi med øget kønsdiversitet og, som vi skal se senere, med inklusion bedre udnytter det fulde potentiale i hele vores arbejdsstyrke.

Men netop på grund af alle disse fordele er det paradoksalt, at se hvordan Danmark år efter år rasler ned af verdensranglisterne for netop ligestilling, modsat vores nordiske naboer, som befinder sig helt i toppen (https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2023.pdf)

F.eks. er det påfaldende, at særligt kvinder er udsat for stress og sygedage (<https://forskning.ruc.dk/da/clippings/kvinder-oplever-darligere-psykisk-arbejdsmiljo-end-maend-fleksible>). Det skyldes til dels,

at mange kvinder stadigvæk påtager sig størstedelen af arbejdsbyrden i hjemmene samtidig med at de skal varetage deres lønnede arbejde

Også på arbejdspladserne viser forskning, at kvinder er 48% mere tilbøjelige til at påtage sig den type arbejdsopgaver, som Vesterlund et al. har kaldt "non-promotable tasks" (NPTs) eller *office housework*, altså regulære arbejdsopgaver, som skal løses for at virksomheden fungerer, og som kræver tid og fokus, men som hverken honoreres eller anerkendes, og som således mindsker mulighederne for fremme, for dem, der udfører dem. (<https://hbr.org/2022/04/are-you-taking-on-too-many-non-promotable-tasks>)

Dertil kommer, at det må undre enhver, at et lille land som Danmark, der uden stabile, naturlige ressourcer historisk set har været nødt til at konkurrere internationalt med vores menneskelige kapital og innovationskraft, kun ser at 14% af topledelsestillingerne i de største danske virksomheder er besat med kvinder. Hvorfor, må vi spørge os selv, har vi valgt at sætte ligestillingen på pause i Danmark?

For at forstå det, vil vi fokusere særligt på de tendenser, som kendetegner det marked, hvor vi i Living Institute arbejder med at skabe adfærdændringer, forandringsprocesser og kulturelle transformationer bedst velbevandret: det private erhvervsliv i ind- og udland.

Tendenser i markedet; fatigue og fronterne trækkes op

Langt de fleste af de topledere vi har taler med, mener at ligestilling og lige muligheder for alle er en forretningskritisk nødvendighed, idet det er afgørende for mange virksomheders overlevelse at kunne tappe ind i hele puljen af talenter. Alligevel ser vi at stadig flere virksomheder vælger at indstille initiativer, der skulle fremme kønsbalance og ligestilling.

Når vi spørger hvorfor, er svaret ofte, at virksomheden ikke ønsker at fremme ligestilling på bekostning af lige muligheder for andre minoriteter, og at køn ikke skal have særlig fokus.

Ved nærmere undersøgelse viser det sig, at de reelle årsager typisk falder i tre hovedkategorier:

1. Virksomheden har arbejdet på at fremme ligestilling og kønsbalance i årtier uden målbar effekt.
2. Der har bredt sig en træthed i organisationen, og man har mistet troen på, at det overhovedet er muligt at opnå kønsbalance og ligestilling.
3. Der er en modstand mod at kvinder skal have positiv særbehandling, og stadig flere mænd frygter, at det sker på deres bekostning.

Når de, der har ansvaret for at skabe resultater i forhold til at fremme kønsbalance og lige muligheder, HR-ledelsen, møder modstridende synspunkter og krav, og tillige oplever manglende opbakning og måske endda får beskåret de budgetter, der skulle finansiere den kulturelle transformation, tror heller ikke de længere på, at der er en reel mulighed for at komme i mål. De vælger derfor andre fokusområder end køn indenfor diversitet, lige muligheder og inklusion.

Dette sker på trods af at kravet fra de kvindelige ansatte om kønsbalance og lige muligheder, bliver stadig mere udtalt, markeret og utvetydigt.

Afstanden mellem synspunkterne illustreres af disse to udsagn fra Living Institutes inklusionsmåling i R&D divisionen i en dansk medicinalvirksomhed fra sommeren 2023:

En mandlig respondent siger:

"Jeg føler mig mindre anerkendt for mine resultater og mine evner, og mine karrieremuligheder og synlighed er mindsket alene fordi jeg er en hvid midaldrende mand"

I samme afdeling siger en kvindelig kollega:

"Jeg føler, at kulturen her er utrolig misogyn og endda har en grad af nepotisme"

Vi kan således konstatere at arbejdet med at fremme ligestilling og kønsbalance ikke kun i denne virksomhed, men i mange andre, vi arbejder med pt, kan fremstå som et minefyldt farvand med stærkt optrukne fronter.

Resultatet af kvindernes stadig mere udbredte utilfredshed med status quo og manglende fokus på ligestilling ses på verdensplan: kvinderne siger op i en grad, der ikke er set før.

I den ovenfor nævnte inklusionsmåling med de to divergerende udsagn, så vi at hver anden kvinde ville forlade virksomheden inden for en kort årrække, hvorimod deres 74% af mandlige kolleger ikke havde planer i den retning. De samme tendenser ser vi i alle vores målinger foretaget i 2023.

Også på lederniveau ses tendensen i virksomheder på verdensplan. Antallet af kvindelige ledere, der forlader deres virksomhed, er den højeste set i årevis, og forskellen på antallet af kvindelige og mandlige ledere, der forlader deres virksomhed, er den største nogensinde. (<https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/featured%20insights/diversity%20and%20inclusion/women%20in%20the%20workplace%2022/women-in-the-workplace-2022.pdf>)

De virksomheder, der vælger at øge fokus på tiltrækning, forfremmelse og fastholdelse af kvinder af, ønsker at det skal gå hurtigt, og at de skal have stoppet kvindernes tendens til at forlade virksomheden.

EU's Direktiv om ligestilling mellem kønnene

EU direktivet <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2022/2381/oj> om ligelig kønsfordeling fra november 2022 pålægger medlemsstaterne at gennemføre den nødvendige lovgivning senest den 28. december 2024.

I Living Institute har vi en forventning om, at direktivet og de krav, der nu vil blive stillet til virksomhederne, vil ændre på den stiltand, der har hersket på ligestillingsområdet i Danmark.

Ifølge direktivet skal medlemsstaterne sikre, at børsnoterede selskaber er underlagt ét af to mål, som skal nås senest den 30. juni 2026:

Enten skal personer af det underrepræsenterede køn udgøre mindst 40 pct. af bestyrelsesposterne, eller også skal personer af det underrepræsenterede køn udgøre mindst 33 pct. af alle ledelsesposterne som direktører og bestyrelsesmedlemmer.

Direktivet omhandler medarbejdervalgte såvel som generalforsamlingsvalgte ledelsesmedlemmer, og vil gælde børsnoterede virksomheder med over 250 medarbejdere, ligesom EU direktivet 2022/2462 (CSRD) omfatter virksomheder der opfylder to af tre kriterier:

- 1) en årlig omsætning på over €50 mill.
- 2) overskud på €25 mill.
- 3) har over 250 medarbejdere

Hvordan

Direktivet kræver, at udvælgelsen af nye bestyrelses- og direktionsmedlemmer skal ske på baggrund af neutrale og "ikke-diskriminerende kriterier". Hvis to kandidater er lige egnede til en ledelsesstilling, skal selskabet som udgangspunkt vælge dén kandidat, som tilhører det underrepræsenterede køn. Hvis kandidaten af det overrepræsenterede køn vælges, har selskabet i en eventuel retssag herom bevisbyrden for, at der ikke skete valg på baggrund af køn. Børsnoterede selskaber skal årligt underrette myndighederne om kønsfordelingen i deres bestyrelser samt sørge for, at oplysningerne herom er let tilgængelige for offentligheden på deres websteder. Direktivet foreskriver et "følg eller forklar" princip, hvorefter selskaber, der ikke følger kravene, skal forklare, hvad de konkret vil foretage sig for at nå målene.

Effektive tiltag til at fremme ligestilling mellem kvinder og mænd

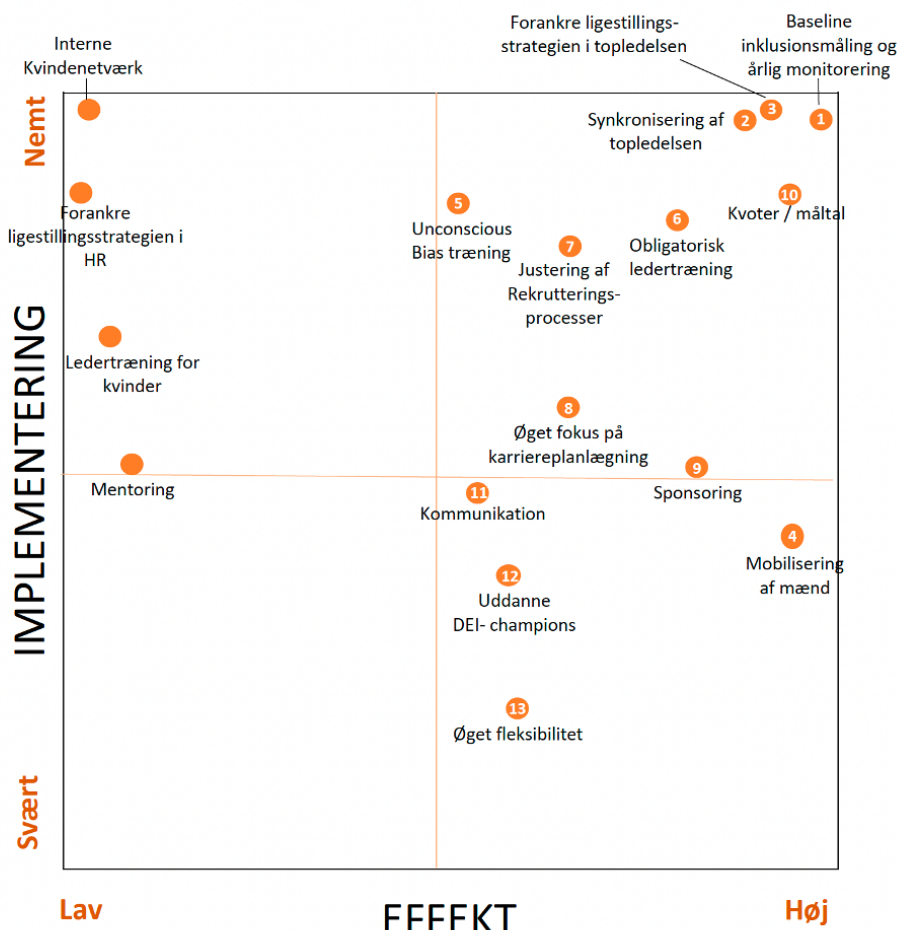
Nedenfor ses en two by two, der viser hvilke initiativer, der har størst og mindst effekt i forhold til at nå i mål.

Tallene afspejler Living Institutes generelle anbefaling af rækkefølgen i forhold til implementering af de 13 initiativer med henblik på at opnå målbare resultater hurtigt.

Modellen er baseret på forskning, indhentning af data samt 20 års erfaring fra vores DEIB-rådgivning og træningsforløb i 250+ organisationer på verdensplan siden 2004.

Litteratur:

'Getting to Diversity, What Works and What Doesn't' by Frank Dobbin and Alexandra Kalev, Harvard University Press 2022
 Afsnittet om EU-direktiverne er skrevet i et samarbejde med Holst Advokater

Dekarbonisering

7. Trivselsøkonomi og klima

Af Kristoffer Hvidsteen, Green Innovation Group

Planetens grænser for menneskers trivsel

Et fokus på klima indenfor trivselsøkonomi handler om balancen mellem respekt for planetære grænser – sikre planetens trivsel – med menneskelig trivsel nu og i fremtiden.

Behovet for dekarbonisering og adaptering til klima-forandringer og konsekvenserne af dette har været kendt længe, og bliver nu stigende omfang taget alvorligt. Det bliver også tydeligere hvordan udledning af drivhusgasser negativt påvirker fundamentet for menneskers trivsel ved at overskride planetens grænser, og hvordan det på mange forskellige måder påvirker menneskers trivsel såvel fysiske som den mentale sundhed og med begrænsning af fremtidige muligheder.

Det centrale i en trivselsøkonomi er at dekarbonisering og adaptering til klima-forandringer sker så negative påvirkninger så vidt undgås, og samtidigt at det sker med øje for at sikre livskvalitet og retfærdighed for individer og samfund.

Klima påvirker alle trivselskapitaler: Menneskeligt, socialt, økonomisk og planetarisk. Drivhusgasser påvirker mennesker direkte gennem forurening med klimagasser og relaterede skadelige luftforureninger (fx med partikler som sod - PM) og indirekte gennem klimaforandringer, der forandrer klimaet samt accelererer og forstærker naturkatastrofer som fx. fordriver mennesker.

Drivhusgasudledning er en global forurening, der sker lokalt, men påvirker hele kloden. Forureningen 'rammer' grupper fx erhverv og lande meget forskelligt – nogle er mere udsatte end andre: Socialt skaber klimaforandringer derfor et stærkt pres mellem grupper i samfundet, og mellem lande som det fx ses med klimaflygtninge, og i de debatter der om de mest påvirkede erhvervs vilkår og berettigelse i samfundet som det fx ses i diskussionen af landbrugets rolle i Danmark.

Hvilken rolle spiller klima i en trivselsøkonomi?

Dekarbonisering skal ske gennem en transformation af samfundsøkonomien fra fossile til fornybare energikilder, og gennem en klima adaptering, der sker ved fx at bygge værn mod havstigning, udvikling af tørke resiliens i landbrugsafgrøder eller bedre sikring mod naturkatastrofer: Både transformation og adaptering er i sig selv ganske omkostningsfyldte. Samtidigt skal der ske en økonomisk transformation

af økonomien hvor fossile erhverv og relaterede bi-erhverv skal udfases og omstilles, det betyder tab af nogle typer af erhverv og jobs, samtidigt med at der skabes nye og andre jobs i andre erhverv. Samlet skaber det en stor regning samtidigt med at der sker en betydelig økonomisk omfordeling der skaber nye tabere og vindere.

Drivhusgasforurening og klima-forandringer påvirker planetens grænser og planetens regenerative kapacitet: Det eroderer fundamentet for menneskers trivsel gennem en begrænsning af fremtidige muligheder for at anvende økosystem services fx der bliver reduceret pga en klimadrevet degradering af øko-systemer.

Drivhusgasforurening og dets konsekvenser påvirker alle trivelskapitaler, og i stigende grad påvirker det også den mentale trivsel: Det sker gennem den frygt og frustration som manglende klimahandling har kastet af sig i kombination med de stadigt stigende konkrete konsekvenser, som der opleves i form af naturkatastrofer, klima-flygtninge og begyndende kollaps af økosystemer samt den betydelige frygt for hvad forandringerne kan bringe med sig.

Bekæmpelsen af klima-forandringer har en stor direkte indvirkning på menneskers trivsel og muligheder. Konsekvenserne af tiltag kan ændre betydeligt på fordeling og muligheder fx vil en skat på drivhusgasudledning kunne ramme socialt skævt og dermed forringe økonomisk trivsel for udsatte grupper. Klima-tiltag vil ændre på eksisterende sociale strukturer og hierarkier ved at rykke ressourcer fra fossilt baserede erhverv til erhverv baseret på fornybare energikilder.

For at bekæmpe drivhusgasudledninger med et trivselsøkonomisk udgangspunkt er det derfor afgørende med et fokus på at skabe et sundt, retfærdigt og fremgangsrigt samfund for menneskers trivsel nu og i fremtiden: En trivselsøkonomisk tilgang balancerer behovet for dekarbonisering og klima-adapting med trivsel for mennesker samt de sociale-, økonomiske- og planetære konsekvenser.

Hvad driver en trivselsøkonomisk tilgang til dekarbonisering og klima-adapting?

7 principper kan udgøre kernen i en balanceret trivselsorienteret tilgang til bekæmpelse af klima-forandringer:

1. Involvering af grupper og berørte individer: Beslutninger om klimatiltag og -tilpasning bør involvere direkte berørte. For at sikre en forankring og accept af nødvendige klima-tiltag er det afgørende at forhandle en ny social kontrakt. Det kan ske med en direkte involvering af berørte grupper i national- såvel som international sammenhæng. Folk hvis job/erhverv fx direkte berøres bør involveres og muligheder for transition bør indtænkes dvs. at fx forhandle tid til omstilling og skabe tydelighed omkring fremtidige muligheder.
2. Social retfærd og fordeling: Klimatiltag der påvirker den økonomiske fordeling af muligheder og goder bør vurderes i forhold til

fordelingsmæssige konsekvenser så ulighed reduceres. I Dansk kontekst er der tradition for at vurdere nye (lovgivningsmæssige) tiltag i forhold til fordelingsmæssige konsekvenser, så der er klarhed omkring fordelingsmæssige konsekvenser som et udgangspunkt for dialog og løsninger. Det bør også være udgangspunktet for klimatiltag.

3. Fundamentet er at etablere en bæredygtig klimapraksis: Nye tiltag og aktiviteter bør være miljø- og naturvenlige, og dette bør vurderes på linje med vurderinger af økonomi og fordelingsmæssige virkninger (som ved ny lovgivning) uanset om tiltaget berører industri, landbrug eller andre primære erhverv, energi, tjenester eller offentlige service.
En række industrier står overfor en nødvendig og betydelig transformation fx de fossile industrier, men løsninger skal vurderes bredt. I tillæg til en klimamæssig betragtning bør den samlede påvirkning af miljø- og natur vurderes, så et klima-tiltag ikke sker på bekostning af andre konsekvenser for det samlede økosystem.
4. Investeringer i klimatilpasning og andre tiltag, der opbygger resiliens mod klimaforandringer kan udspænde et klimatryghedsnet for de mest klimaudsatte grupper som er sårbare trivselsmæssigt i forhold til klimaforandringer.
Nye klima-tiltag bør tilrettelægges, så omstillingen søger at mindske behov for nye, pludselige og store forandringer, så der er tid til omstilling. Det kan ske ved at der løbende foretages mindre justeringer 'naturligt' fx ved at arbejde med trivselsøkonomiske indikatorer som balancerer økonomiske- med andre bredere hensyn, der samlet understøtter trivsel i alle tiltag.
5. Grøn energi transformation er nødvendigt for at bekæmpe klimaforandringer og en fair og lige adgang til klimavenlige energikilder er afgørende for at sikre trivsel for individer og samfund. Transitionen bør derfor tilrettelægges så der undgås knaphed/ulige adgang fx ved at udfase fossile subsidier, men kun samtidigt med at der sikres god adgang til fornybar energi herunder en lige adgang til komplementære aktiver som fx elbiler.
6. Forskellige strategier og værktøjer kan guide et skifte med fokus på trivsel: Cirkulær Økonomi og Regenerative strategier kan bruges med et eksplicit sigte på at skabe trivsel fx gennem nye forretningsmodeller, der reducerer forurening og ressourceforbrug vha genbrug, deleøkonomi og genanvendelse som tilgodeser marginaliserede grupper ved fx at tilskynde til reparation og genbrug – fx en lavere moms på reparationer som i Sverige.
7. Beskyttelse af natur og biodiversitet – økosystemer – er en fundamental parameter for menneskers trivsel og dets beskyttelse er afgørende i forhold til at sikre adgang til økosystem services og menneskers lige adgang til natur. Dekarbonisering og klima-adapting skal derfor tilrettelægges sådan, at der ikke skabes yderligere negative effekter for natur og biodiversitet.

Det overordnede mål er at bidrage til en bæredygtig og ligeværdig trivselsøkonomi, samtidigt med at udledning af klimagasser mindskes,

og der sker tilpasning til klimaforandringer. Med et fokus på trivselsøkonomi kan den danske indsats for dekarbonisering og klima-tilpasning have øje for:

- ▶ Et større behov for mere handling nu: Handling er indtil videre utilstrækkelig i forhold til holde konsekvenserne af klimaforandringerne håndterbare og det skaber større direkte og indirekte problemer og et større mentalt pres samt behov for pludselige svært håndterbare store handlinger senere.
- ▶ En mere eksplicit tilgang til at inddrage mennesker og menneskers trivsel i beslutninger omkring dekarbonisering og klima-tilpasning.
- ▶ En eksplicit fordelingspolitisk diskussion med udgangspunkt i klima for at mobilisere og sikre en bredere folkelig forankring af klima-tiltag, der er i overensstemmelse med samfundspolitiske ønsker om fordeling også når det gælder konsekvenserne af klima-tiltag.
- ▶ Et større og mere eksplicit fokus på natur og klima som fundamentet for mennesker og menneskers trivsel som modbalance til fokus på samfundsøkonomi og særlige industriens interesser.

Et bredere hensyn i den økonomiske planlægning og struktur – en trivselsøkonomisk tilgang – vil skabe en bedre sammenhængskraft og resiliens i samfundet som hele. Et større hensyn til trivsel skaber et bredere fundament, der vil ruste os bedre til at skabe løbende forandringer, der modvirker økonomiens pres på fx natur og biodiversitet dermed et mere omstillingsparat samfund til gavn for både klima såvel som planetens- og menneskers trivsel.

Trivsel i boliger

8. Boligsociale indsatser

Af Bent Madsen og Kristine Vasiljeva, BL

Boligsociale indsatser

De boligsociale indsatser har til formål at løfte almene boligområder og beboere med komplekse udfordringer til gavn for beboerne, omgivelserne og hele samfundet. Eksempler på indsatserne omfatter fritidsjob, beskæftigelse, lektiecafeer, forebyggende sundhedsindsatser, sociale viceværtsordninger, uddannelsesvejledning, økonomisk rådgivning med mere. Det boligsociale arbejde er således en del af velfærdssamfundet, hvor indsatserne bidrager til at bryde den sociale arv og mindske uligheden i samfundet.

Historien bag det boligsociale arbejde er dybt forankret i bestræbelserne på at forbedre trivsel og levevilkår for beboere, især i socialt udsatte boligområder. De første beboerrådgivere blev ansat i de almene boligorganisationer, da segregeringen på boligmarkedet begyndte at stige i slutningen af 1970'erne (Vestergaard, 2004). I dag foregår boligsocialt arbejde inden for rammerne af boligsociale helhedsplaner, som er et områdebaseret formaliseret samarbejde mellem kommuner og almene boligorganisationer, ofte med involvering af erhvervs- og foreningsliv, politi og civilsamfund. Indsatserne er lokalt forankret og løber i udgangspunkt over fire år med mulighed for forlængelse.

Landsbygefonden (LBF), som er en fond baseret på almene boligorganisationers egne opsparinger, har spillet en central rolle i finansieringen, rammesætning og monitorering af helhedsplanerne siden 2006 (Bech-Danielsen og Christensen, 2017). Det sker med afsæt i dataværktøjer, som Landsbygefonden stiller til rådighed for kommuner og boligorganisationer. Udviklingen i en almen boligafdeling på en række socioøkonomiske og demografiske indikatorer kan for eksempel sammenholdes med udviklingen i given kommune eller den almene sektor som helhed.

Eksterne evalueringer af helhedsplanerne peger på, at de samlet set har bidraget til at mindske chanceulighed i de udsatte boligområder (VIVE, 2022), samtidig med at indsatserne kan påvirke beskæftigelse og indkomst blandt de udsatte beboere (BL, 2021; BL, 2020; CFBU, 2020; SFI, 2016).

De enkelte aktiviteters virke er ofte svære at isolere, da beboere tilbydes flere indsatser i samspil for at adressere deres komplekse socioøkonomiske, sundhedsmæssige og sociale udfordringer. VIVE (2022; 2021) har dog kunnet dokumentere positive effekter af fritidsjob og bydelsmødre.

Historien bag det boligsociale arbejde er dybt forankret i bestræbelserne på at forbedre trivsel og levevilkår for beboere

Effekterne af boligsocialt arbejde er også blevet bemærket af kommuner, fonde og private aktører, som har fokus på social bæredygtighed. Det har bl.a. resulteret i etableringen af de såkaldte sociale effektinvesteringer, hvor fx Den Sociale Kapitalfond og Den Sociale Investeringsfond bidrager til finansieringen af indsatser sammen med Landsbyggefonden. Hvis indsatserne lykkes i forhold til tilknytning til arbejdsmarked, mindre skolefravær og lignende, betaler kommunen en del af den økonomiske gevinst tilbage til investor og helhedsplan, så der kan investeres i nye indsatser i boligområder og velfærdssamfund. Effektinvesteringerne har således både en social og økonomisk bundlinje og bidrager til styrket effektmåling, forankring samt nye velfærdsløsninger.

Kompleksitet af borgernes udfordringer medfører, at resultater af boligsocialt arbejde ikke altid på kort sigt bliver afspejlet i sædvanlige økonomiske mål, såsom beskæftigelsesfrekvens og indkomst. Det er derfor yderst vigtigt at kunne følge effekterne af boligsocialt arbejde set fra et holistisk og progressionsmæssigt perspektiv, hvor den enkelte borger med tiden får opbygget flere ressourcer og får en bedre trivsel. Trivsel er et bredt begreb, der omfatter både økonomiske, men også sociale og miljømæssige aspekter relateret til livskvalitet. Disse aspekter af trivsel kan blive monitoreret ved hjælp af indikatorer for sundhed og forventet levetid, tilhørsforhold, boligtryghed og miljøkvalitet (OECD, s.d.), og i forskellige lande er der opstillet forskellige parametre at måle trivsel på.

I Danmark bidrager initiativet Open Social Value Bank til at sætte økonomisk værdi på trivsel. Der anvendes en britisk metode til at værdisætte ændringer i et samlet subjektivt livstilfredsheds mål på baggrund af Finansministeriets estimat for en monetær værdi af et leveår (OSVB, 2023).

Målingen af en samlet livstilfredshed ved denne metode afprøves allerede i evalueringer af de sociale effektinvesteringer i den almene sektor. Landsbyggefondens dataplatforme bliver samtidigt udbygget med surveydata om tryghed, fællesskab og trivsel, for at flere investeringer i boligområder sker med holistisk afsæt og kan inddrage den monetariserede sociale værdi.

I dag etableres helhedsplanerne og sociale effektinvesteringer mest i større byområder, især dem i fare for at blive klassificeret som udsatte boligområder (LBF, s.d.). Imidlertid støder man på udfordringer i

velfærd, ulighed og (mis)trivsel i alle dele af landet, både inden for den brede befolkning og i den almene sektor. Derfor er man i den almene sektor meget optaget af at udbrede den boligsociale tilgang og monitorering af velfærden, samt integrere boligsociale perspektiver i omfattende bystrategier og velfærdsløsninger.

Yderligere referencer kan findes sidst i debatbogen.

Trivselsøkonomien er i bevægelse – og ikke kun i Danmark

Verden over leder lande, organisationer og samfund efter nye strukturer til at levere løsninger til globale og lokale behov. Antallet af koncepter og tiltag er betydeligt, men endnu er det kun lidt over en håndfuld lande, der for alvor har taget fat på rejsen mod en trivselsøkonomi.

For at give yderligere indsigt i fra andre lande og organisationer har vi her valgt at viderefremde introduktioner til emnet udgivet på vegne af fire internationale kilder:

- ▶ Scottish Government
- ▶ Nordisk Ministerråd
- ▶ OECD
- ▶ WHO/Europe

Det er muligt at finde mange flere detaljer i de fire nævnte rapporter, der både i forhold til cases, modeller og henvisninger udgår en betydelig masse af eksempler.

Til at supplere disse har vi også inkluderet to danske eksempler:

- ▶ Trivselsbanken
- ▶ Open Social Value Bank

Disse viser danske analyse- og strategiværktøjer til at arbejde med trivselsøkonomi, mens også WHO Sundby Netværket har en lang række praktiske initiativer for at bringe flere konkrete trivselsinitiativer tættere på borgerne i Danmark.

WEAll for Scottish Government: Lessons from around the world on how to design policies for a Wellbeing Economy

Introduction from What is a Wellbeing Economy and How Do We Get There? 2021

Building a Wellbeing Economy is a top priority for the Scottish Government. The challenges of our time require us to expand our notion of progress and develop new ways of working together to ensure current and future wellbeing. From the development of your National Performance Framework to being a founding member of the Wellbeing Economy Governments³ (WEGo), Scotland is a leader in a transformative global movement to build economies that work in service of our people and our planet.

Scotland will not be able to achieve such a transformation without the civil servants who actively design and implement policies at all levels of government. As trailblazers in this movement, the Scottish Government (and the members of WEGo) do not have the luxury of tried and tested approaches, but this does not mean you cannot learn from the experiences of others. Now more than ever policy makers must be willing to experiment with new ways of working and governing their economy.

With this objective in mind, the Wellbeing Economy Alliance (WEAll) was commissioned by the Scottish Government to conduct research and draw on our global network to find examples of cities, regions and countries outside of the WEGo countries (currently Scotland, Wales, New Zealand, Iceland and Finland) that can inspire and support more innovative approaches to Wellbeing Economy policy design and implementation. This report builds on the extensive research and consultations we conducted in developing our Wellbeing Economy Policy Design Guide and has been tailored to reflect the advanced stage of Scotland and WEGo partners in this process and inform the next steps on your journey.

The aim of this report is to gain a better understanding of what a Wellbeing Economy is and how we can get there. It is our hope that this report inspires and supports Scottish Government civil servants at all levels of government to embrace their critical role in building a Wellbeing Economy and to consider new principles and proposals for policy design. This report does not say what policies are needed for a Wellbeing Economy but rather explores how to design policies for a Wellbeing Economy.

How do governments assess and select policies for a Wellbeing Economy?

In developing this short report, we drew on a wide range of case studies and examples provided by our global membership that could serve as inspiration and proof that building a Wellbeing Economy is possible. From this long list of case studies, the Scottish Government identified the ones they felt were most relevant to the challenges and opportunities facing WEGo partners and that helped answer three questions that relate to areas of governance, strategy and policy design:

- 1) How can government officials foster broad-based support and coordination for a Wellbeing Economy?
- 2) How do these officials identify and promote the areas of the economy that are most important for wellbeing?
- 3) How do governments assess and select policies for a Wellbeing Economy?

For each of these questions we provide a suite of case studies that helps to answer them as well as some key points and recommendations.

WEAll hopes that the examples, tools and suggestions outlined here are helpful and inspire some new thinking and approaches regarding how to build a Wellbeing Economy. WEAll does not have all the answers and this report explores just a small set of the changes needed. This report is intended to act as a starting point for more dialogue, discussion and engagement on how to build a Wellbeing Economy that truly works in service of our people and planet.

Transforming your economy will not happen overnight but we know that through creative thinking and coordinated action you can continue to be a leader in the Wellbeing Economy movement and illustrate to the world that a Wellbeing Economy is not only possible but already underway.

Nordisk Ministerråd: Towards a Nordic Wellbeing Economy

Summary of Towards a Nordic Wellbeing Economy 2021

To achieve social and environmental – and not just economic – progress, governments and international organisations are today reassessing the fundamentals of our economic systems. This has already resulted in hundreds of ‘beyond GDP’ measures being introduced by a variety of organisations in just the last decade, but more prominently, it has also sparked an official transformation process of the economic systems in New Zealand, Scotland, Wales, Iceland, and Finland towards a so-called Wellbeing Economy.

In theory, a Wellbeing Economy is about actively using wellbeing metrics and tools to inform government priorities and policymaking, but as documented in this report, this concept proves theoretically and practically complex and in practice governments do not seem to apply a designated one-size-fits-all approach.

The ambition of this report is to facilitate more clarity on what a Wellbeing Economy in essence is, what different forms it can take, how it functions in practice, as well as its benefits and drawbacks. In the bullets below, we summarise the findings and conclusions of this report:

1. A Wellbeing Economy goes beyond GDP

This report finds that a Wellbeing Economy is synonymous with a beyond-GDP-approach. At the core of a Wellbeing Economy, there is not only a desire to move beyond GDP but also an acknowledgement of the necessity to do so. However, it is crucial to note that going beyond GDP does not imply that GDP is being phased out or replaced. In fact, in many wellbeing economies, GDP continues to play a vital role.

2. A Wellbeing Economy is based on measures of subjective and/or objective wellbeing

This report finds that the contemporary Wellbeing Economy is based on objective and/or subjective wellbeing measures. While objective wellbeing indicators cover the ‘hard facts’ of wellbeing circumstances, such as longevity, education and air pollution, the subjective wellbeing indicators are concerned with the first-person subjective experience, which can be addressed by measures for life satisfaction, mental health or loneliness. According to our research, the types of indicators used by different Wellbeing Economy initiatives vary significantly. While some initiatives are heavily reliant on objective indicators other subscribe more to a subjective wellbeing approach.

3. A Wellbeing Economy operates on three levels: monitoring, prioritising, and policymaking

The initiatives of states and governments to embark on the pursuit of a Wellbeing Economy typically take shape in three ways: to passively monitor the reality of people's wellbeing, to actively inform governments' wellbeing priorities, and to actively guide policymaking towards most wellbeing impact. In this report, a country is considered a Wellbeing Economy only if it actively uses wellbeing measures for the latter two. Countries that adopt passive monitoring frameworks and do not use the respective measures to inform government priorities and/or actively guide policymaking are not considered a Wellbeing Economy.

According to this report, several governments are already using wellbeing measures for both monitoring and prioritising and can thus be categorised as wellbeing economies, but only New Zealand, the UK, Bhutan, and Iceland are engaged in all three levels.

4. A Wellbeing Economy can address looming wellbeing issues in policymaking

Compared to the conventional economic approach (the utility-approach), a Wellbeing Economy has a particular advantage in terms of addressing looming issues such as loneliness, mental health problems, and potentially also environmental challenges. This is because a Wellbeing Economy is capable of addressing these non-market challenges through empirical insights into human experiences, whereas the utility approach is primarily geared to value market goods on market terms.

These advantages of wellbeing metrics over conventional metrics are today utilised by various stakeholders, perhaps most notably the Treasury in the United Kingdom and New Zealand, which have both adopted the measures for their policy appraisals procedures.

5. The Wellbeing Economy still lacks a 'common language'

Despite the aforementioned opportunities that a Wellbeing Economy presents itself with, it still hasn't found a 'common language'. Across the various Wellbeing Economy initiatives we have covered in this report, we identify significant discrepancies in regard to their application in theory and in practice. These discrepancies may inhibit comparisons between performance indicators, the creation of shared standardised frameworks, and general collaboration.

Finland and Iceland are Nordic Wellbeing Economy frontrunners while Denmark is particularly unengaged with the concept

6. The use of wellbeing measures raises ethical concerns and questions

The use of wellbeing metrics raises a lot of ethical questions that the metrics cannot answer on their own: Is the wellbeing of unborn people worth less (or more) than people living today? Is the wellbeing of a child worth more than the wellbeing of an 85-year-old? How do we value the subjective wellbeing of people, relative to personal freedom, planetary boundaries, and migration when we are presented with a trade-off relationship between these issues? And does the use of wellbeing metrics pave the way for so-called paternalistic interventions? As with any other economic approach, there are various political and ethical questions and considerations that wellbeing metrics cannot bring any meaningful answer to without additional perspectives and political guidance.

7. Finland and Iceland are Nordic Wellbeing Economy frontrunners while Denmark is particularly unengaged with the concept

Today, the Wellbeing Economy concept is also being adopted and developed in the Nordic countries. In both Finland and Iceland frameworks for monitorisation and prioritisation are established, and in Iceland the government has already proposed several initiatives aimed at accommodating the wellbeing priorities.

While Iceland and Finland are fully engaged with developing a Wellbeing Economy, relevant initiatives can also be identified in Sweden, Norway, and Denmark. However, of all the Nordic countries, Denmark seems to be the least engaged with the concept. The Danish initiative only includes a monitorisation exercise dating back to 2015. Since then, Denmark has not engaged in any other wellbeing initiatives of significance aimed at monitoring, prioritising, or including wellbeing metrics in policymaking.

Concluding remark by the authors: It's important to emphasise that the wellbeing measures used within a Wellbeing Economy are not, and will perhaps never be, perfect measures for human flourishing. Any measure attempting to capture the essence of human wellbeing through a set of indicators will almost always be a simplification or reduction of reality — a concern that applies to conventional economic indicators as well. Thus, in the years to come, when the concept of the Wellbeing Economy may develop further and emerge in even more countries, a fair evaluation of its performance should not be dependent on its ability to solve societal challenges in a flawless or even ideal manner. Instead, a fair assessment of the Wellbeing Economy's effectiveness should be based on how well it can address and cater for human wellbeing in comparison to traditional economic indicators and methodologies.

OECD:

Well-being as a compass for policy

Executive Summary of the OECD Working Paper 102; The Economy of Well-being: Creating Opportunities for People's Well-being and Economic Growth 2019

1. The case for measuring economic performance and societal progress “beyond GDP” is well-established. In this respect, it is increasingly acknowledged that taking GDP as a single compass does not provide policy-makers with a sufficiently rich and accurate picture of the way in which the economy performs for citizens or of the long-term impacts of growth on sustainability. The European Union was among the first institutions to recognise the importance of this agenda.

2. The OECD has played a prominent role in developing the notion of “multi-dimensional well-being” as a research, measurement and policy tool, through instruments such as the *OECD Well-being Framework*, the *OECD Framework for Policy Action on Inclusive Growth*, the *Better Life Initiative* and the *New Approaches to Economic Challenges Initiative*. The potential for improving policy decisions and outcomes, based on a multi-dimensional notion of well-being, is significant. By focusing on outcomes across the many dimensions that matter to people, policy-makers can better identify the areas of good performance, detect challenges and areas of strain at an early stage and set priorities more effectively.

From a measurement agenda to an agenda for action: The Economy of Well-being

3. The “Economy of Well-being” can be defined as an economy that:

- ▶ expands the opportunities available to people for upward social mobility and for improving their lives along the dimensions that matter most to them;
- ▶ ensures that these opportunities translate into well-being outcomes for all segments of the population, including those at the bottom of the distribution;
- ▶ reduces inequalities; and
- ▶ fosters environmental and social sustainability.

By providing people with opportunities for greater well-being and helping them realise those opportunities, policy-makers are not only promoting well-being as an intrinsic good, they are also investing in people’s potential as a key driver for long-term economic growth, societal resilience and stability. Similarly, by paying attention to the sustainability of well-being over time, policy-makers can maximise the potential for long-term economic growth and better protect their economies from adverse shocks. In both cases, the “Economy of Well-being” seeks to establish and sustain a “virtuous circle” in which both

elements – sustainable economic growth and well-being – work together to the benefit of people and society.

How to build economies of well-being?

5. This Paper seeks to show how countries can build economies of well-being and to specify the role that policies can play in achieving this objective. It provides analysis of several important channels through which economic growth and well-being support and reinforce one another, focusing on a number of policy areas that are essential both for well-being and economic growth: 1) Education and Skills; 2) Health Care; 3) Social Protection and Redistribution; and 4) Gender Equality.

...it is increasingly acknowledged that taking GDP as a single compass does not provide policy-makers with a sufficiently rich and accurate picture of the way in which the economy performs ...

The Paper argues first of all that investing in people’s well-being sets the foundations for stronger and more sustainable long-term economic growth. In particular, expanding opportunities for access to high quality education and health care, and promoting inclusive social protection systems that foster resilience and social mobility, are shown to be powerful levers for activating the virtuous circle that characterises the “economy of well-being”. Secondly, the paper argues that, in order to bear their full returns, these investments need to translate into improved well-being outcomes for all segments of the population. In doing so, it highlights the importance of eliminating gender gaps in access to quality jobs.

Education

7. The benefits of longer and better *education* go beyond their effects on GDP growth and cover many other dimensions of well-being. For instance, **in OECD countries, highly educated people live on average around 6 years longer than low-educated people**. They experience higher employment rates, lower labour market insecurity and job strain, though the impact of longer education on work-life balance may be negative. Attempts to quantify the total net impact of education on well-being show that **returns to education more than double once the benefits in terms of health and employment are accounted for**.

8. Policy can improve well-being and increase economic performance by expanding access to high quality education for all segments of the population. Significant levers for doing so include higher attendance at pre-primary level, greater autonomy for schools and universities, lower student-to-teacher ratios, smaller differences (and easier pathways) between academic and vocational education, and lower barriers for funding students at tertiary level. Reducing inequalities of access and opportunity at school is essential to promote better educational outcomes, as countries with high levels of inequality in education and skills also record lower average educational performance. Similarly, the scope, targeting and efficiency of training and lifelong learning could be significantly improved. **Only around 40% of adults in OECD countries engage in adult learning in a given year**, with some groups – notably the less educated – being much less likely to take part in adult learning activities.

Health care

9. *Health* is a fundamental human right and key contributing factor to well-being. On the positive side, improved health status contributes to increased economic growth through greater educational investment, improved labour market participation and higher savings. On the negative side, ill-health imposes a significant economic burden on society and public finances, in addition to its human toll. For instance, **the total costs of mental ill- health are estimated at more than 4% of GDP – or over EUR 600 billion – across the 28 EU countries. Around 550 000 people of working-age die prematurely every year across the EU due to non-communicable diseases, amounting to 3.4 million life-years and EUR 115 billion in economic potential lost annually.** The impact of health status on other dimensions of well-being goes well beyond its effects on GDP growth. This starts with education, as higher longevity raises the lifetime return of investment in education, while poor health lowers children’s cognitive development and educational outcomes. Health is also an important determinant of employment and subjective well-being.

10. Policy can improve well-being and increase economic performance by ensuring access to high quality health care for all segments of the population. Significant levers for doing so include policies designed to improve the effectiveness of health care systems, notably by extending the range of goods and services covered by basic health care.

Preventive measures and high levels of health protection represent an essential investment, as they are often more cost-effective than treating the associated health problems *ex-post*. Measures contributing to improve mental health should also constitute policy priorities, such as developing more systematic diagnostic and support programmes (notably at school and during pregnancy and perinatal periods), promoting non-discrimination at work and reducing stress in the workplace. Similarly, a study of 36OECD, EU28 and G20 countries finds that **population-wide communication strategies and policy interventions to improve diet and physical activity could help save up**

to EUR 58 Billion on total health budgets by 2050. Reducing inequalities of access is also essential to promote better health outcomes, as the proportion of people in poor health weighs heavily on key health indicators. Moreover, health inequalities are often stratified along economic, educational or occupational lines. For instance, **unmet care needs are substantially higher for low-income groups.**

Social protection and redistribution

11. *Social protection and redistribution* impact on well-being and economic growth through two main mechanisms. First of all, social transfers protect people from economic volatility and help them recover more quickly from adverse shocks. Secondly, they can prevent inequality in present outcomes from translating into inequality of opportunities for the next generation, notably in health, education and on the labour market. In doing so, **social protection contributes to increase socio-economic resilience and promotes investment in physical and human capital, as well as higher economic growth.**

Recent OECD research confirms that more inclusive social protection and redistribution systems may be associated with higher GDP growth, while higher income inequality puts a break on economic performance. The impact of social protection and redistribution on well-being is not limited to their effects on income. There is evidence that social protection and some redistribution of income are associated with higher subjective well-being.

12. Policy can improve well-being and increase economic performance by promoting more inclusive social protection systems and reducing inequality in opportunities and outcomes. The *new OECD Jobs Strategy* underlines the fact that **well-designed social insurance and assistance schemes, if combined with active labour market policies and with policies to foster labour demand, can be very effective in protecting individuals, while at the same time delivering better labour market outcomes.** Effects can be important, notably for middle-class households which face higher risks of downward mobility. **OECD countries that spend more on active labour market programmes (ALMP) tend to have a lower share of middle income households moving down the income distribution.** To support these objectives, there is scope in many countries to make the income tax system more progressive, in particular for top income earners, and fairer for the middle class.

Gender equality

13. Promoting *gender equality* benefits societies and economies in a number of different ways, in addition to its intrinsic value. **Raising women's employment and hours worked would deliver productivity gains and higher GDP growth.** It can also reduce income inequality, support household incomes during economic downturns and consolidate the middle class. **For the EU, improving gender equality could lead to an increase in total GDP of up to 9.6% by 2050.** Current

trends in life-expectancy and fertility rates strengthen the case for increasing the participation of women in the labour force.

Furthermore, despite a rise in female labour participation rates, gender inequalities in terms of access to quality jobs remain substantial. Women with jobs are more likely to work part-time, for lower pay, and in less lucrative sectors.

14. Policy can improve well-being and increase economic performance by helping reduce the gender gap in access to quality jobs. Doing so requires addressing gender inequality on the labour market, but also in education and unpaid care work. **Gender issues are intrinsically linked with family-friendly policies – around paid leave, care support and flexible workplace arrangements** – that help both men and women achieve a better work-life balance and greater well-being. Policies that reconcile work and family life, notably through quality early education and care services, can level the playing field by compensating for disadvantages at home, allowing women to progress in their careers and avoiding the transmission of disadvantages to children. In particular, **improving access to good-quality care and preschool programmes for children is essential for gender equality and for providing children with the best possible start in life**. Further efforts also need to be made in combatting violence against women. EU-wide, **only 14% of women who report having been victim of violence by a partner say they have contacted the police** about the most serious incident.

A well-being strategy for the European Union

15. Overall, the evidence presented in this Paper shows that well-being is no longer an interesting side-note. Rather, it deserves to take a more central place in economic decision-making. This has significant implications for policy:

- ▶ **Investment should be reprioritised to take account of the links between well-being outcomes and long-term economic growth**, so as to preserve the virtuous circle which characterises the “economy of well-being”.
- ▶ **The effects of policies need to be properly assessed to minimise their detrimental impact on well-being and long-term growth**, notably in the context of fiscal adjustment.
- ▶ **Inequalities in well-being outcomes should be a key concern for policy. Addressing them will require a coherent and integrated approach mobilising the whole of government**, as inequalities tend to be correlated across different dimensions, and a range of policies contribute to them.
- ▶ **Creating an economy of well-being is not just a mission for governments. The private sector can also contribute to this objective in different ways**. Establishing effective public/private partnerships for promoting well-being and mobilising private

finance for social impact investment can constitute an innovative way of meeting financing challenges.

16. As a next step, the policy recommendations presented in this Paper could be further developed with the aim of informing an action-oriented *Well-being and Sustainability Strategy for the EU*.

WHO Europe: Health in the Wellbeing Economy

Executive Summary of Health in the well-being economy 2023

A growing list of challenges, including cost-of-living increases, conflict and climate change are all damaging trust in institutions and social cohesion, and placing health and welfare systems under strain. These are exacerbating existing pressures, such as an ageing population, insufficient numbers of health workers and unmet health needs. Data show a drop in life expectancy, worsening mental health, decreasing trust in institutions, environmental issues and widening inequalities. These challenges have led to significant thinking, know-how and experience around how to respond to these crises while future-proofing societies and policies in ways that build resilience and enable us to thrive and prosper fairly.

New and deepening health inequities reflect avoidable fractures within society, threatening cohesion and trust. It will not be possible to achieve healthy, safe and resilient societies and economies with so many being left behind. Equity and inclusion are critical to fair and stable recovery. There is a growing interest in and recognition of the necessity of economic models that focus on fiscal resilience that is fair, and which unlock investments and policies to deliver healthier, fairer societies for the next generation. In this context, human, social, planetary and economic well-being have emerged as key cross-cutting policy priorities. These can be considered the “well-being capitals” – important assets such as trust, social cohesion, participation, our environment, equity, and people’s well-being – that are all crucial for developing healthy, fairer and prosperous societies where people can thrive. There are also mutually reinforcing linkages between these dimensions.

The focus on well-being as a driver of policy and development both nationally and locally has emerged more strongly since the 2008 financial crisis and in growing recognition that this is vital to secure sustainable health and welfare services. The well-being economy agenda has at its heart the idea of reshaping the economy to secure equitable well-being for people and planet, with underpinning goals of equity, inclusion and sustainability through:

- ▶ using public and private investment, spending and resources to improve human, social, planetary and economic well-being in a way that is fair and equitable;
- ▶ recognizing that investing in well-being delivers co-benefits across sectors, and therefore optimizing co-benefits from any decision or investment while minimizing any negative impacts;
- ▶ delivering public health goods and policies that create the conditions for healthy lives for all and enable people to thrive, such

as accessible and high-quality health services, and secure and affordable housing;

- ▶ recognizing that the solutions for producing well-being lie with different sectors of government and society and therefore engaging a broad range of stakeholders, including the population, as part of implementing the solutions through dialogue.

A movement of governments, businesses, international institutions and civil society actors across the WHO European Region are aiming to develop well-being economies. Many international organizations have initiatives that can support the well-being economy approach, such as the European Union (EU), World Bank, Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD), and other international development institutions.

Well-being economies are particularly significant for health given the crucial importance of the economic determinants of health.

Healthier societies and well-being economies are interconnected agendas. Health status is a crucial determinant of well-being and health systems are a key economic sector. Universal health coverage (UHC) – “all people having access to the full range of quality health services they need, when and where they need them, without financial hardship” (the widely accepted WHO definition) – plays a key role in healthy, fairer and prosperous societies. The health sector is uniquely placed to contribute to well-being economies and is already doing so. This includes, for example, the conscious use of health care employment and procurement to optimize well-being benefits, and transforming health care to promote the four well-being capitals, for example by contributing to delivering environmentally sustainable health services and/or community development. Health services can also address wider social and economic population needs through integration with other services and can limit the use of out-of-pocket (OOP) payments, while also ensuring those most at risk of financial hardship are exempt from these. Investing in health is a vital, with positive returns to societies and economies. The health sector is also a key partner in tackling wider challenges that cannot be solved by any sector alone, such as implementing the One Health approach, or the inclusion of young people and their mental health.

Well-being economies are particularly significant for health given the crucial importance of the economic determinants of health. Countries can implement legislation, determine their spending priorities through

the national budget, develop new models of governance and implement policies to deliver well-being economies. Fair taxation can be used to increase the available fiscal space, and there are many tools to optimize the use of this fiscal space, such as well-being budgeting and gender budgeting. Innovative instruments can also be used, for example to link social and environmental outcomes with government debt. While countries may face constraints on their ability to identify new resources, they may also redirect existing resources or review how existing services contribute to promoting the well-being capitals. Central banks can also play a role, for example through assessing health risks to the economy and using levers such as monetary policy to improve well-being.

As market-driven economic models can lead to negative impacts on people and environments, there is a need to promote private sector activities that improve health while reducing those that negatively affect health. Markets can be shaped through regulation, legislation, incentives and disincentives. This includes the development of investor frameworks that consider health.

International and intergovernmental organizations play key roles in supporting national policy- and decision-making; they also direct international funding. More will be required to secure countries' ability to invest in well-being and there have been calls to change the global financial architecture. Many nongovernmental organizations (NGOs) continue to play an active role in developing the well-being economy approach, including through developing innovative policy proposals, sharing evidence and connecting people and organizations.

Going beyond gross domestic product (GDP) to measure the well-being capitals along with public health goods and services (including health services) will be vital in supporting policy-making and investment to promote these well-being capitals. It is important to measure inequalities as well as population averages. Developing comparable metrics and integrating them with decision-making will be critical to their uptake and use in decision-making.

This background paper provides a range of examples and prompts to invite delegates to engage in dialogue at the Regional High-level Forum on health in the well-being economy, to be held in Copenhagen, Denmark, 1–3 March 2023. It outlines what a well-being economy is and why a well-being economy approach is needed, now. It provides some preliminary framing of the role to be played by the health sector in supporting well-being economies. It also considers how health can be improved and health inequalities reduced through a wider well-being economy approach.

The paper includes evidence and case studies, supporting exchange between countries and experts, and collaboration with other international institutions. The Regional High-level Forum is a way to demonstrate WHO Regional Office for Europe's leading role in this

endeavour, and to answer a need from the countries involved – both big and small – for concrete steps forward.

Based on the evidence in the paper and the expert consultation that informed it, Table 1 summarizes some of the steps that stakeholders can take in promoting action towards well-being economies.

Open Social Value Bank

Open Social Value Bank er en værdibank, der indeholder sociale trivselsværdier og en regnemodel, som bidrager til at fremme sociale og økonomisk bæredygtige investeringer i samfundet. OSVB understøtter beregning og fastsættelse af monetære værdier af sociale forandringer, herunder til brug for gennemførelse af social cost-benefit analyser, hvor både budgetøkonomiske og sociale værdier medregnes i analysen.

OSVB er en åben platform, som samarbejder bredt om udvikling, brug, viden og tilgængeliggørelse af sociale værdier. OSVB bidrager til at etablere standarder for brug af sociale værdier.

Open Social Value Bank anvender "subjective wellbeing valuation" metoden, hvor 1 livstilfredshedspoint for 1 person pr. år (1 WELLBY), værdisættes med en økonomisk værdi. Når denne værdi er fastlagt, kan man estimere den økonomiske trivselsværdi af sociale forandringer. Metoden er baseret på valghandlingseksperimenter og regressionsanalyser af observations- eller interventionsdata.

OSVB bygger på det fundament der er skabt med UK HM Treasury Green Book (2022), OECD Better Life Initiative: Measuring Well-Being and Progress (2011), OECD Guidelines on Measuring Subjective Well-being (2013), Subjective well-being measurement Current practice and new frontiers (2023), Fujiwara & Campbell (2011).

Metoden involverer to steps:

- ▶ Step 1: At kvantificere trivselsgevinsten forbundet med en given social indsats, det vil sige den sociale forandrings virkning på livstilfredshed.
- ▶ Step 2: At estimere, hvilken ændring i indkomst der teoretisk set skal til for at kompensere for en given trivselsgevinst eller trivselstab.

Mere information på
<http://www.opensocialvaluebank.org/>

Open Social Value Bank består af beslutningstagere og eksperter fra fonde, det private, offentlige og universitetsverdenen. Projektet gennemføres i samarbejde med Økonomer Uden Grænser, Københavns Universitet, Rambøll Management Consulting, og Impactly.

Projektet er støttet af Trygfonden og Rambøll Fonden.

Trivselsbanken

Hvad er værdien af at hjælpe en person ud af svær ensomhed? Hvad koster det, når vi er stressede på job? Og hvilken pris betales, når vi oplever en dårlig overgang til pensionen?

For at svare på disse spørgsmål, vil man typisk skele mod økonomiske konsekvenser: Mindre ensomhed kan øge beskæftigelsen; færre stressede betyder mindre sygefravær; og bedre overgange til pension kan begrænse risikoadfærd og lægebesøg. Men så enkelt er det ikke. Udover de klassiske økonomiske virkninger, er der nemlig også en påvirkning på trivslen for de direkte berørte og deres nære. Og det kan og bør regnes med!

Om Trivselsbanken

Trivselsbanken er et åbent gratis og almennyttigt velfærdsværktøj udarbejdet af Institut for Lykkeforskning i samarbejde med Østifterne. Trivselsbanken har til formål at gøre værdier for trivsel tilgængelige i en dansk kontekst som supplement til budgetøkonomiske parametre.

Trivselsbanken tilbyder følgende:

- ▶ **En livskvalitetsberegner** som gør det muligt at beregne trivselsgevinsterne af nye velfærdsindsatser, investeringer og aktiviteter.
- ▶ **Et vidensbibliotek** som kortlægger hvor meget livskvalitet, der i gennemsnit mistes til forskellige livsomstændigheder (sygdom, ensomhed, langtidsledighed, luftforurening, mv), samt hvor meget livskvalitet der kan skabes via kendte indsatser på forskellige områder (fx via arbejdsmiljø-politikker, forebyggende sociale indsatser, bymiljø-løsninger og sundhedsteknologi).
- ▶ **Praktiske guides og manualer** for beslutningstagere og velfærdsleverandører som bidrager til kvalificeret brug af trivselsværdier i egne beslutninger (cost-benefit-analyser og business-cases) samt indsats-evalueringer.
- ▶ **Metode-rapporter** som positionerer og kvalificerer brugen af trivselsværdier i en dansk kontekst på tværs af instanser (Finansministeriet, styrelser, kommuner, erhvervsliv, civilsamfundsaktører, kommissioner, filantropiske fonde, investeringsfonde, mv)

Et funktionelt værktøj forventes klar i 2024.

Wellbeing Adjusted Life Years (WALY)

Værktøjet baserer sig specifikt på Institut for Lykkeforskningens regnemetode WALY (Wellbeing Adjusted Life Years), som kort sagt er en velfærdsvaluta, der kan bruges på tværs af alle sektorer til at måle og beskrive, hvilke samfundsproblemer, der vejer tungest, og hvilke indsatser der skaber mest livstilfredshed for borgerne.

1 WALY er en ændring på 1 point på livstilfredshedsskalaen (0-10) for 1 person over 1 år.

Livstilfredshed anvendes blandt andet i dag som samfundsøkonomisk værdimål i både det britiske og newzealandske finansministerium til brug i offentlige konsekvensberegninger.

*Kontakt for mere information:
Institut for Lykkeforskning:
hinz@happinessresearchinstitute.com*

Flere initiativer i Danmark, tak.

Arbejdet mod fremtiden kan virke endeløst. Og heldigvis for dét. For mens opgaver og udfordringer tårner sig op, så kommer vi kun videre mod vores mål for i morgen, hvis vi i dag tager de første skridt derhen imod. Vi har med denne debatbog taget nogle af de første skridt og både for dialog, netværk og bevidsthed fået vist en lang række fundamenter, aktører og initiativer, som vi i Danmark allerede har på plads og kan være glade for kan bruges, når vi tager nye skridt og bygger nye samarbejder.

Et nyt økonomisk tog?

Men hvor græsrodder generelt klart har en enorm værdi til at skabe små gennembrud, så er det i Danmark på høje tid, at vi får andre end græsrodderne til at diskutere økonomien som et nationalt, strategisk værktøj til trivsel.

Og ligesom vi i vores klimapolitikker og -handlinger ikke kan nøjes med græsrodders eller adskilte organisationers virke, så må vi også erkende, at trivselsøkonomi er en tilgang og et systemisk værktøj. Vi har med andre ord brug for nogle fælles beslutninger om prioritering og samfundsindretning.

Nogle bruger jo også metaforen, at økonomien er samfundets tog. Så det vi kan sige er, at vi har brug for sammen og i den politiske strategi, at er enige om at lægge nye skinner, at designe lokomotivet anderledes og at overveje nye togvogne.

Så mens det er fantastisk, at vi kan vise i debatbogen, at en række danske organisationer og institutioner bliver bedre og bedre til fx at måle og vise, at sociale investeringer har positivt afkast eller at vise præcist, hvordan midler til sundhed giver overskud til både menneske og samfund eller at den gode klima- eller miljøinvestering giver afkast, så er disse målinger og disse beviser kun nogle af de mange skridt på vejen.

På lang sigt må vi arbejde mod, at vores økonomiske model bruger en anden mere udvidet metrik end alene vækst i BNP. At den forstår og rummer netop trivsel som udbytte.

Politisk handling

Trivselsøkonomien er en ny tilgang og kan samtidigt være et systemisk værktøj, der medvirker til omstilling, men der er brug for en politisk vision og strategi for at komme videre i en dansk kontekst. Vi har været glade for at kunne bidrage til at vise en lang række fordele og problematikker vi skal tage fat på. Der er givetvis flere endnu. Men det er nu på tide, at både erkendelsen og beslutningen også når vores politiske niveau. For vi kan ikke kun forske eller beregne os til den næste forandring vi har brug for.

Mens vi hylder ethvert nyt initiativ og ethvert nyt projekt til fremme af trivselsøkonomi, så håber vi, at vores politiske niveau sammen med alle landets andre organisationer og niveauer nu vil tage debatbogen til sig og tage fat på de første skridt mod en fremtid og en trivselsøkonomi i Danmark. Vi ved endnu ikke alt om, hvordan vi kommer derhen, men vi må starte med, at vi tager beslutningen om at ville. Seks andre lande har allerede taget små eller store skridt på denne rejse.

Det er nu tiden til, at vi i Danmark også tager debatten.

Om debatbogen

Denne debatbog er udarbejdet som følge af et samarbejde i Wellbeing Economy Netværket, der blev etableret i Danmark i 2020 som et dansk netværk til fremme af viden om trivselsøkonomi. Netværket har siden afholdt en række digitale og fysiske events til belysning og debat om emnet, men har med denne publikation ønsket at sikre en bredere indsigt end en mundtlig debat kan sikre.

Netværket har i arbejdet bygget på indspil fra deltagere fra disse arrangementer og fra et bredt sammensat advisory board (AB). AB bakker derfor op om debatbogen og dens perspektiver og især ønsket om mere aktivitet og flere initiativer på området - men det er enkelte medlemmer i AB og andre bidragsydere, der har formuleret de enkelte kapitler. Man kan se, hvem der har formuleret hvad, under de enkelte afsnit. De enkelte AB-medlemmer kan således ikke tages til indtægt for indholdet og de specifikke ønsker, der fremføres.

Advisory Board

Anders Hede, Trygfonden

Anna Boje, Danske Regioner

Charan Nelander, Komiteen for Sundhedsoplysning

Charlotte Lisager Petersen, WHO Sundby Netværket

Gurli Martinussen, Rådet for Sociale Investeringer

Henrik Mahncke, Realdania

Karin Friis Bach, Formand Danske Regioners Sundhedsudvalg

Mads Falkenfleth, WELA

Mickael Bech, SDU

Niels Ploug, HE Agenda

Komiteen for Sundhedsoplysningens Enhedschef for Internationale Projekter, Lars Münter har assisteret dette advisory board i arbejdet med både publikation og events.

Referencer

Referencer – Folker, Sandø og Koushede

- Cook, David, Takeshi Benjamín Kaji, and Brynhildur Davíðsdóttir. 2023. 'An assessment of the scope and comprehensiveness of well-being economy indicator sets: The cases of Iceland, Scotland and New Zealand', *Ecological Economics*, 205.
- Iceland, Government of. 2019. "Indicators for Measuring Well-being." In. Iceland: Government of Iceland. Prime Minister's Office.
- WHO. 2023. "Deep dives on the well-being economy showcasing the experiences of Finland, Iceland, Scotland and Wales: summary of key findings." In. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.
- Birkjær, M., Gamerding, A., & El-Abd, S. (2021). *Towards a Nordic wellbeing economy* (9289370912). Retrieved from
- Biswas-Diener, R., Kashdan, T. B., & King, L. A. (2009). Two traditions of happiness research, not two distinct types of happiness. *The Journal of Positive Psychology*, 4(3), 208-211. doi:10.1080/17439760902844400
- Chappell, R. Y. a. M., D. (2023). Theories of Well-Being. In D. M. R.Y. Chappell, and W. MacAskill (Ed.), *An Introduction to Utilitarianism*: www.utilitarianism.net.
- Cooke, P. J., Melchert, T. P., & Connor, K. (2016). Measuring well-being: A review of instruments. *J The Counseling Psychologist*, 44(5), 730-757.
- Cylus, J., & Smith, P. C. (2020). The economy of wellbeing: what is it and what are the implications for health? *J BMJ*, 369.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The Satisfaction with Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71-75. doi:https://doi.org/10.1207/s15327752jpa4901_13
- Diener, E., Oishi, S., & Tay, L. (2018). Advances in subjective well-being research. *J Nature Human Behaviour*, 2(4), 253-260.
- Durand, M., & Wealth. (2015). The OECD better life initiative: How's life? and the measurement of well-being. *J Review of Income*, 61(1), 4-17.
- EU, E. P. R. S. (2023). *Beyond growth: Pathways towards sustainable prosperity in the EU*. Retrieved from Brussels:
- Feldman, F. (2010). *What is this thing called happiness?* : OUP Oxford.
- Folker, A. P., & Rod, N. H. (2021). Mental sundhed og stress. In *Forebyggende sundhedsarbejde*: Munksgaard.
- Haybron. (2008). Happiness, the Self and Human Flourishing. *Utilitas*, 20(01), 21-49. doi:10.1017/s0953820807002889
- Haybron. (2013). *Happiness: A very short introduction* (Vol. 360): Oxford University Press, USA.
- Helliwell, J. F., Layard, R., Sachs, J. D., & Neve, J.-E. D. (2021). *World happiness report 2021*. Retrieved from New York:
- Hickel, J. (2019). Is it possible to achieve a good life for all within planetary boundaries? *J Third World Quarterly*, 40(1), 18-35.
- Jeppesen P, O. C., Lund L, Madsen KB, Nielsen L, Nordentoft M. (2020). *Mental sundhed og sygdom hos børn og unge i alderen 10-24 år – forekomst, udvikling og forebyggelsesmuligheder*. Retrieved from København:
- Kagan, S. (2018). *Normative ethics*: Routledge.
- Keller, S. (2020). What does mental health have to do with well-being? *J Bioethics*, 34(3), 228-234.
- Kusier, A. O., & Folker, A. P. (2020). The Well-Being Index WHO-5: hedonistic foundation and practical limitations. *J Medical Humanities*, 46(3), 333-339.
- Kusier, A. O., & Folker, A. P. (2021). The Satisfaction with Life Scale: Philosophical Foundation and Practical Limitations. *J Health Care Analysis*, 29(1), 21-38.
- Llena-Nozal, A., Martin, N., & Murin, F. (2019). *The economy of well-being: Creating opportunities for people's well-being and economic growth*. Retrieved from
- Maccagnan, A., Wren-Lewis, S., Brown, H., & Taylor, T. (2019). Wellbeing and society: Towards quantification of the co-benefits of wellbeing. *J Social indicators research*, 141, 217-243.
- Marmot, M., & Buss, P. (2023). An economics of health for all. *J BMJ*, 381.
- Nussbaum, M. C. (2000). *Women and human development: The capabilities approach* (Vol. 3): Cambridge university press.
- O'Neill. (2017). How not to argue against growth: happiness, austerity and inequality. In *The good life beyond growth* (pp. 141-152): Routledge.

- O'Neill, D. W., Fanning, A. L., Lamb, W. F., & Steinberger, J. K. (2018). A good life for all within planetary boundaries. *J Nature sustainability*, 1(2), 88-95.
- OECD. (2013). *OECD guidelines on measuring subjective well-being* (9264191658). Retrieved from OECD publishing:
- OECD. (2017). *How's Life? 2017: Measuring Well-being*. Retrieved from https://www.oecd-ilibrary.org/content/publication/how_life-2017-en
- Parfit, D. (2012). What makes someone's life go best. In R. Shafer-Landau (Ed.), *Ethical Theory: An Anthology* (Vol. 13, pp. 294-298): John Wiley & Sons.
- Rosa, H., & Henning, C. (2017). *The good life beyond growth: New perspectives*: Routledge.
- Sachs, J. D., Layard, R., & Helliwell, J. F. (2018). *World happiness report 2018*. Retrieved from
- Sen, A. (2001). *Development as freedom*: Oxford Paperbacks.
- Stavrova, O., & Luhmann, M. (2016). Social connectedness as a source and consequence of meaning in life. *The Journal of Positive Psychology*, 11(5), 470-479. doi:<https://doi.org/10.1080/17439760.2015.1117127>
- Stiglitz, J. E., Sen, A., & Fitoussi, J.-P. (2010). *Mismeasuring our lives: Why GDP doesn't add up*: The New Press.
- Topp, C. W., Østergaard, S. D., Søndergaard, S., & Bech, P. (2015). The WHO-5 Well-Being Index: a systematic review of the literature. *Psychotherapy and psychosomatics*, 84(3), 167-176.
- Tortora, R. D., Srinivasan, R., & Esipova, N. (2010). The Gallup world poll. *J Survey methods in multinational, multiregional, multicultural contexts*, 535-543.
- Treasury, N. Z. (2019). *Our living standards framework*. Retrieved from J New Zealand Treasury, Wellington, New Zealand. govt.nz/information-and-services/nz-economy/higherliving-standards/our-living-standards-framework:
- Walker, S., Griffin, S., Asaria, M., Tsuchiya, A., & Sculpher, M. (2019). Striving for a societal perspective: a framework for economic evaluations when costs and effects fall on multiple sectors and decision makers. *J Applied health economics health policy*, 17, 577-590.
- WHO. (2004). *Promoting mental health: Concepts, emerging evidence, practice: Summary report*: World Health Organization.
- WHO. (2023a). *Deep dives on the well-being economy showcasing the experiences of Finland, Iceland, Scotland and Wales: summary of key findings*. Retrieved from
- WHO. (2023b). Health in the well-being economy: background paper: working together to achieve healthy, fairer, prosperous societies across the WHO European Region. In *Health in the well-being economy: background paper: working together to achieve healthy, fairer, prosperous societies across the WHO European Region*: World Health Organization.
- Wren-Lewis, S., & Alexandrova, A. (2021). *Mental health without well-being*. Paper presented at the The Journal of Medicine and Philosophy: A Forum for Bioethics and Philosophy of Medicine.

Referencer – Madsen og Vasiljeva

BL (2020). Fra udsat område til blandet by. De første resultater af Aalborg-modellen. Hentet fra: <https://bl.dk/politik-og-analyser/analyser/2019/11/analyse-fra-udsat-omraade-til-blandet-by/>

BL (2021). Korskaerparken – helhedsplan med fokus på beskæftigelse. Hentet fra: <https://bl.dk/politik-og-analyser/analyser/2020/9/analyse-korskaerparken-helhedsplan-med-fokus-paa-beskaeftigelse/>

CFBU (2020). Fremskudt beskæftigelse i udsatte boligområder. Hentet fra: <https://cfbu.dk/wp-content/uploads/2023/07/fremskudt-beskaeftigelse-i-udsatte-boligomraader-2020-2.pdf>

LBF (s.d.). Boligsociale indsatser. <https://lbf.dk/boligsociale-indsatser/>

OECD (s.d.). Measuring Well-being and Progress: Well-being Research. Hentet fra: <https://www.oecd.org/wise/measuring-well-being-and-progress.htm>

OSVB (2023). Metodologi. Hentet fra: <https://www.opensocialvaluebank.com/methodology>

SFI (2006). Boligsociale indsatser og huslejestøtte. Hentet fra: https://pure.vive.dk/ws/files/586942/1627_Boligsociale_indsatser_og_huslejeste.pdf

Vestergård, H. (2004). Sociale indsatser i boligområder. I Andersen, Hans Skifter og Andersen, Hans Thor (red.): Den mangfoldige by. Opløsning, oplevelse opsplitting. Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut. s.186-198.

VIVE (2021). Effekter og resultater af de boligsociale indsatser – Landsbyggefondens 2011-14-midler. Hentet fra: <https://www.vive.dk/media/pure/15867/5256714>

VIVE (2022). Chanceulighed i udsatte boligområder. Hentet fra: <https://www.vive.dk/da/udgivelser/chanceulighed-i-udsatte-boligomraader-kx0b0rzi/>